

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

# מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות  
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר  
שנאמרו במקהלות על ידי  
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א  
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת מקץ

ירושלים עיה"ק תובכ"א  
תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות

בנקודות המכירה

של י. בלוי בבתי הכנסת



כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,

בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,

ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 0548-542-164

## פרשין מקץ

### מפתח עניינים

אין אבדה כאבדת הזמן / מוסרו של רבי אברהם אבן עזרא / ויישן ויחלום שנית -  
החובה להתעורר / הלכה בידוע שעשיו שונא ליעקב / קץ שם לחושך / בחינת פרעה  
את יוסף / האמנתי כי אדבר - יוסף מדבר אמונה



### מפתח חידושי תורה

- א. בענין אם רואים בעלי חיים בחלום..... יח  
ב. בענין באיזו שפה דיבר יוסף עם המצריים..... יט  
ג. בענין רוח אלהים בו..... כג  
ד. בענין טענת יוסף על אחיו מרגלים אתם..... כג  
ה. בענין התפארות במוצות יראת ה'..... כד



שיחה לחג החנוכה..... כט



### הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		



### אין אבדה כאבדת הזמן

**בעזרת ה'** יתברך נראה להתבונן בכמה ענינים בפרשה. ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור. והנה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריות בשר ותרעינה באחו. 'מקץ' הכוונה - בסוף. וכמו שכותב רש"י: ויהי מקץ. כתרגומו מסוף, וכל לשון קץ שכתוב במקראות - סוף הוא.

**עברו** שנתיים מאז החלום הקודם של פרעה. ואמרו רבותינו (מדרש תנחומא וישב ט) יוסף לא נמכר אלא על ידי חלום ולא מלך אלא על ידי חלום. בגלל החלום שחלם על האחים וסיפר להם אותו, כמו שכתוב 'שמעו נא החלום הזה אשר חלמתי והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה והנה קמה אלומתי וגם נצבה והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחווינה לאלומתי' (בראשית לו, ז), התגלגל מה שקנאו בו אחיו ומכרוהו, וכמו שאמרו 'הנה בעל החלומות הלזה בא ועתה לכו ונהרגהו' ((שם יח)), ועל ידי שפתר את החלומות של שר הטבחים ושר האופים וכן על ידי שפתר את החלום של פרעה, התגלגל שנפדה ועלה לגדולה.

**בעלי** המוסר אמרו, שאמנם הפסוק מדבר על פרעה וחלומותיו, אבל יש כאן גם רמז ומוסר בשבילנו. ויהי מקץ - כשיבוא לאדם קץ ימיו, סוף חייו, יבוא ויעשה סיכום וחשבון כמה שנים חי, ולהפתעתו לא יעלו בידו אלא שנתיים ימים. יראה עצמו כאילו הוא בן שנתים, והוא יכול ללכת ולחפש את המוצץ.. מדוע? - כי מה הוא יום על פי גדרו התורה? יום שיש בו לימוד תורה ויום שנעשו בו מצוות. אבל יום של אכילה ושתייה - לא ליום ייחשב.

**ואיך** זה קרה? ופרעה חולם. בגלל החלומות. אתה שואל בן אדם, למה לא תלמד, למה לא תקיים יותר מצוות, למה לא תעשה תשובה? והוא אומר: יהיה טוב. ודאי, אין ספק שיהיה טוב, אבל בינתיים הימים חולפים ועוברים. וכבר דקדקו הקדמונים, שאין כתוב כאן "ופרעה חלם", אלא "פרעה חולם", לשון הווה, כי לא היה זה חלום רגעי אלא חלום מתמשך, חלם וממשיך לחלום. כך עוברים לאדם ימים ושעות, וכמה חבל. 'אין אבידה כאבידת הזמן', כלשון רבותינו הקדמונים (מדרש שמואל אבות פ"ה כג).

**על** זה ראוי לתת את הדעת יותר מכל דבר אחר. שלא להיות חולמים ומאבדים את הימים שלנו בידים. שלא נמצא בקץ, בסוף ימינו, כבני שנתים ימים.

### מוסרו של רבי אברהם אבן עזרא

**יש** פיוט אלהי מרבי אברהם אבן עזרא זצ"ל, שהיה מרבותינו הראשונים כמלאכים\*, ונדפס

#### יראת שמים של רבותינו הקדמונים

א.

אין לנו יכולת לתאר ולשער בכלל מי היו רבותינו הראשונים, לא בתורה, לא בקדושה, ולא ביראת שמים, ולא בכל מידה טובה זיע"א. אין לנו כל השגה בהם.

**מובא** בספר שם משמואל (פרשת בא ופרשת כי תשא ופרשת ויקהל) משם אביו הגאון בעל אבני נזר ז"ל בשם אדמו"ר רבי בונים מפרישסחא זצ"ל, שיש פלא גדול על האבן עזרא. איך ייתכן שחי שבעים וחמש שנה, והרי כל כך היתה מרובה היראת שמים והדבקות שלו בקונו, ואיך זה שלא פרח נשמתו אחרי חמישה רגעים. איך ייתכן שהגוף שלו יכל להחזיק את הנשמה הקדושה שלו, שהיתה דבוקה כל כך בבורא יתברך.

**הגאון** בעל הישמח משה, היה גאון גדול בתורה בנגלה ובנסתר, כמו שרואים בחיבוריו שהשאיר אחריו. יש לו תשובה בספרו שו"ת השיב משה בענייני אבן העזר (סימן ס'), ארוכה מאד מידה, שאני בענייני לא ראיתי תשובה ארוכה כדוגמתה.

**סיפרו**, שפעם אחת היה עומד ושוחט תפילה לפני הקב"ה. 'רבון העולמים, אני מבקש ממך שתעשה עמי טובה, ותתן לי אפילו לשעה קלה בלבד, לכמה רגעים, יראת שמים של תנא'. אני רוצה להרגיש יראת שמים כמו שהיה לרבי עקיבא, רבי מאיר או רבי שמעון בר יוחאי וחסריו.

**השיבו** לו מן השמים, אי אפשר. אם תהיה לך יראת שמים כמו של תנא, אתה תתבטל מהמציאות.

**על** הרמ"ע מפאנו מספרים, שהיו רגעים ספורים ביום, חמש-עשר דקות, שבהם היה נכנס אל חדרו להתייחד עם קונו ולהכניס אהבה ויראה בלבבו, והיה שמש מיוחד שהיה תפקידו לאחר חמש או עשר דקות להכנס לחדרו פנימה ולהעיר ולנתק אותו מהדבקות בבורא. שאם לא - נשמתו תפרח ממנו. מרוב ריבוי הכיסופים והדבקות בבורא, אם לא היה השמש בא ומעורר אותו, היתה הנשמה פורחת וחוזרת ונדבקת בבוראה.

**ומספרים** שכך באמת היתה פטירתו. בחודש אב שנת ש"פ, נכנס הרמ"ע לחדרו להתייחד עם בוראו, והשמש הקבוע היה אמור לבוא ולהעיר אותו לאחר כמה רגעים. אבל באותו היום השמש איחר מעט מכיוון שפרצה שריפה בעיר והיה טרוד, וכשבא לביתו של הרמ"ע להעיר אותו, מצאו שנפטר. וזאת, כי לרוב הדבקות בבורא יתברך פרח נשמתו מוגפו ושבה אל גני מרומים.

**כך** היו רבותינו בדורות שעברו. לכן אמרו מן השמים לבעל הישמח משה, לתת לך יראת שמים כמו של תנא או אמורא אין זה אפשרי, כי לא תחזיק בזה מעמד. אמר הישמח משה, אם כן אני מבקש שיתנו לי לכמה רגעים את היראת שמים כפי שהיתה לאחד מן הראשונים. שאלו אותו יראת שמים של מי תבקש? - אמר את של הרמב"ם. הסכימו ואמרו לו, נחא. תקבל יראת שמים כמו של הרמב"ם לכמה רגעים.

**והנה** תיכף כשהתקבלה תפילתו ונענו לו מן השמים, נפלה עליו יראה וחרדה גדולה עד מאד, עד שנפל ארצה מצונף כמו כדור, לרוב החלחלה שאחזה אותו וריבוי היראה מהקב"ה. פנה וזעק להקב"ה, 'רבונו של עולם, תקח את זה ממני. אני יכול להחזיק מעמד. גם בזה אני לא יכול להחזיק מעמד'. הוא שאמרנו, אין לנו השגה כל דהו בראשונים. (וראה בספר תהלה למשה).

במחזורים שלנו לפני מנחה של יום הכיפורים. בפיוט הזה מדבר האבן עזרא על הענין, שלא יהיה אדם מבובז ומכלה את ימיו היקרים, וראוי להתבונן בפיוט הזה שהוא קדש קדשים וכולו ברוח הקדש נאמרי.

**באמת**, מספרים הרבה סיפורי מופת על גדולים. החיו מתים, המיתו חיים.. אבל לא בזה מתבטאת גדלות. מובא בספרים שהבעל שם טוב לאחר פטירתו בא בגילוי לאחד הצדיקים בדורו ואמר לו, יש לי טענה עליכם. למה מספרים עלי את כל המופתים שעשיתי, את כל הניסים ואת הישועות, ואמנם ודאי שהכל אמת, ובתנא דבי אליהו רבה (פרק י"ה) כתוב שהקב"ה נתן את העולם כולו לצדיקים, ומה שיבקשו יקבלו [ולא סתם נתן אותו דוקא לצדיקים, כי יודע שהם לא מבקשים כלום..] אבל, אומר הבעל שם טוב, למה לא יספרו ולא ידברו מעניני היראת שמים שלי, איך שהייתי ביראת שמים?! על זה צריכים לדבר. זה עיקר העיקרים, יראת שמים. 'את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם' (קהלת יב, ג). בזה האדם נמדד, ביראת השמים שלו.

וזו היתה היראת שמים של רבותינו הראשונים. הכל יודעים לספר על הצרות הרבות שהיו לאבן עזרא, ועל גודל העניות שהיתה לו. ובאמת הוא עצמו מספר בשירים שלו הרבה על הצרות שהיו לו. באחד השירים הוא כותב "אשכים לבית השר", אני בא לבית אחד השרים שהיו שם בעיר כדי שיעזור לי קצת ויתמוך בי, וכשאני בא לשם בהשכמה, "אומרים כבר רכב", השר כבר נסע לטיול, תבוא בערב. "אבוא לעת ערב, אומרים כבר שכב". אי אפשר לדבר איתו הוא כבר הלך לישון.. "או יעלה מרכב או יעלה משכב, אוי לאיש עני נולד בלי כוכב".. כך הוא כותב.

**וכך** יש ממנו הרבה עובדות וסיפורים. פעם אמרו לו תמכור ותשתכר קצת. אמר, מה אמכור? אני אין לי מזל.. אם אני אמכור נרות, אף פעם לא תשקע השמש.. אמרו לו תמכור לחם, אמר, אם אני אמכור לחם כולם יהיו מתים ואף אחד לא יצטרך ללחם שלי. אמרו לו, טוב, אם כך שכולם יהיו מתים, אז תמכור תכריכים.. אמר להם, אם אמכור תכריכים, כולם יאריכו ימים ושנים לא יצטרכו להם. אמר לו אחד, רבינו, יש לי פתרון. תפתח חנות שיהיו בה את שני הדברים, גם לחם וגם תכריכים. אם יחיו יבואו לקנות לחם, ואם ימותו יקנו תכריכים. אמר לו האבן עזרא, אז כולם יהיו גוססים... לא יקנו לא מזה ולא מזה.. זה בדוק ומנוסה, אין לי מזל, ונגזר עלי להיות עני.

**את** זה כולם יודעים לספר, אבל עיקר העיקרים הוא מה שהביא הגאון אבני נור על האבן עזרא, שזה פלא גדול איך יכל גופו לשאת את נשמתו הקדושה לרוב הדבקות בה' יתברך. יראת שמים היא היא העיקר.

**ב.** בתר עניא אזלא עניותא (בבא קמא צב).. מי לפני תפילת מנחה של יום הכיפורים אומר את הפיוט הזה או מתבונן בו? הרי כל אחד יודע איפה נמצא הראש שלו בשעה הזו, נמצא באוכל שמחכה לו בבית...

**ג.** הגאון בעל החתם סופר זצ"ל כשהיה בא לביתו בליל שבת, היה עושה את הקידוש מיד, בלא לומר 'שלוש עליכם'. יש אומרים שהיה אומר אותו אחר כך בשקט, אבל על כל פנים לא היה אומר לפני

כך אומר הפיוט: בן אדמה יזכור למולדתו כי לעת קץ ישוב ליולדתו. אדם בשעה שנולד, צריך לזכור, ולא יסיח דעת לרגע, כי לעת קץ, לאחר שיעברו ימי חייו כפי שגזר עליו הבורא כל אחד כפי ענינו, אם שבעים שנה, שמונים שנה, או מאה שנה (השי"ת ברחמיו יתן לכולנו אריכות ימים ושנים אמן), אבל בסוף כל סוף - ישוב ליולדתו. מי היא היולדת שלו? - האדמה. האדם מעפר בא ולעפר ישוב.

**וכאן** הולך ומתאר רבינו האבן עזרא, איך עוברים ימי חייו של האדם.

**קום והצלח אמרו לבן חמש מעלותיו עולים עלות שמש.** ילד קטן, בן חמש שנים, אומרים לו קום והצלח, תתעלה בתורה ויראת שמים. הוא מקשיב למה שאומרים לו? הרי הוא ילד בן חמש. **בין שדי אם ישכב ואל ימש צווארי אב יקה למרכבתו, אבא שלו הוא הסוס והחמור שלו עכשיו..** וכי יש לו ראש והבנה בקנינים רוחניים? הרי ילד קטן הוא.

**עוברים** עוד חמש שנים. **מה תאיצון מוסר לבן עשר עכשיו** הוא כבר בן עשר, רוצים ללמד אותו דברי מוסר, אבל אומרים האנשים, 'מה תאיצון מוסר לבן עשר?' הרי הוא עדיין ילד, רק בן עשר הוא, חכה עם המוסר. **עוד מעט קט יגדל ויוסר עוד מעט יהיה בר מצוה או בר עבירה..** ותוכל לדבר אתו. עכשיו אין לך עם מי לדבר, **שעשועיו יולדיו ומשפחתו.** עכשיו הוא עדיין בתקופת השעשועים, בבית ובמשפחה.

**מגיעה תקופה נוספת. מה נעימים ימים לבן עשרים אדם בן עשרים, קל כעופר דולג על ההרים, בז למוסר לועג לקול מורים.** תנסה להגיד מוסר לילד בן עשרים. גיל הטפש עשרה.. אתה יכול לדבר אתו שעה ארוכה בדברי מוסר, ואז הוא אומר לך, יפה מאד, עכשיו צריך לומר רבי חנניא בן עקשיא וקדיש, עליך... אין עם מי לדבר, **יעלת חן חבלו ומלכודתו.** הוא עסוק בעניני השידוכים שלו ובאשתו, אין לו ראש לשמוע אותך.

**עוד תקופה בחיים. בן שלשים נפל ביד אשת הוא כבר נשוי, קם והביט, הוא קם קצת, רוצה להתעורר, אבל -** **הנו בתוך רשת החיים כבר דוחקים אותו, לחצוהו סביב בני קשת משאלותיו בניו ולב אשתו.** הוא אומר לך, מה אתה רוצה ממני? וכי לא אמרו בגמרא (קידושין כ"ט ב') ריחיים בצווארו ויעסוק בתורה? ואתה יודע איזה ריחיים יש לי? - בשיעור חזון

---

הקידוש. למה? - הסביר החתם סופר, מפני שאני לא מחזיק את עצמי שמלווים אותי מלאכי השרת. אולי אחרים יכולים לומר, אבל אני לא. כך אמר על עצמו בענותנותו אותו גאון וקדוש נורא זיע"א.

**'שלום עליכם'** לא היה אומר, אבל מה כן היה אומר? את הפיוט של האבן עזרא "צמאה נפשי לאלהים" [במחזורים שלנו נדפס הפיוט בתפילת שלש גלים קודם ברוך שאמר, וגם שם מדלגים..]. והיה אומר החתם סופר, אין לי ספק כלל ועיקר, וברור לי שהפיוט הזה חיברו רבי אברהם אבן עזרא ברוח קדשו. וזה כדבר שיצא מן הכלל שללמד על הכלל כולו יצא.

איש'... אני עסוק, יש לי אשה ובנים, ואין לי זמן לכלום. הרי בכתובה כתוב אנא איפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס, עכשיו הוא נזכר בחיובים של הכתובה...

**נע ונכנע משיג לארבעים** כבר מגיע לחצי ימיו, לגיל ארבעים. שש בחלקו אם רע ואם נעים כבר לא אכפת לו משום דבר, אם רע לו או אם טוב לו, העיקר שיעבור הזמן.. רץ לדרכו ויעזוב לרעים על עמלו יעמוד במשמרתו. בגיל ארבעים הוא כל כך טרוד, וכבר לא אכפת לו ממאומה. אומרים לו החברים בוא ותבלה אתנו, אומר להם, זה בסדר אני כבר מספיק בלוי.. לא צריך עוד. 'רק על עמלו יעמוד', דואג על הפרנסה שתמשיך להגיע ושהחיים ימשיכו.

**בן חמישים יזכור ימי הבל יאכל כי קרבו ימי אבל** כשהוא מגיע לגיל חמישים, בתוך תוכו הוא כבר מתחיל לחשוב על זה. כמה כבר נשארו לי? עשר שנים, עשרים שנה? בז בעיניו את כל יקר תבל כי יפחד פן קרבה עתו. כידוע וכמפורסם, אדם בסוף ימיו מפחד מכל עלה נדף. סיפר לי משהו שהיה לו חבר שחלה. מה קרה? - הצטנן המסכן.. אמר לו חברו, למען ה', אנא תסע למירון ותתפלל בשבילי. הוא חושש.. אולי זו כבר הזמנה.. לך למירון ותקרא בשבילי שיערי שמים.. כך זה, יש גיל שאדם כבר חושש מכל דבר על בריאותו.

**שאלו מה היה לבן ששים.** אדם שכבר הגיע לגיל ששים - אין מעשיו ברים ושורשים אין למעשים שלו שום חשיבות כי ידיו דלים ונחלשים לא יקומון אתו במלחמתו. כחו נחלש. אתה שומע אותו כל העת נאנח. כשקם בבוקר, כואב לו. כשהולך לישון, כואב לו. כל העת מוקף מכאובים, כי כוחות גופו עזבו אותו.

**אם שנותיו נגעו אל שבעים** אחד שכבר הגיע לגיל שבעים, אין דבריו נראים ונשמעים אפילו בבית שלו עצמו כשהוא אומר משהו, אף אחד לא מתייחס אליו. אומרים, זה כבר זקן, לא צריך להתייחס אליו. רק למשא יהיה עלי רעים, מעמס על נפשו ומשענתו.

**בן שמונים טורח עלי בניו.** כל הזמן הוא מדהוה עליהם קושי ומעמסה. הם מחפשים לו בית אבות טוב שיוכלו להניח אותו שמה.. אין לבבו עמו ולא עיניו בוז ליודעיו ולעג לשכניו הרי צריכים כבר להאכיל אותו בכפית.. כולם לוועגים לוהי. ראש בכוסו ולענה פתו.

---

ד. אמרו המפרשים, למה אמרו ריחיים בצווארו ולא ריחיים בראשו? - כי ראש כבר אין לו, ונשאר רק עם הצוואר...

ה. אמנם מוכרחים לומר שבמחנה של עובדי ה' ומקיימי המצוות, יש התייחסות נפלאה לזקנים. לא יבזו את הזקן ולא ילעגו לו, ויתייחסו אליו בכבוד.

אוי לו לזקן חילוני. ראיתי תיאור מוזקן שהוא לא שומר תורה ומצוות, אלו בזיונות יש לו כשהוא צריך רק לנסוע באוטובוס. כשהוא צריך לעלות לאוטובוס, איך הנהג מתייחס אליו וכמה מילות גנאי הוא משמיע לעברו, מתחיל בתרח ומסיים בזרח... וכל זה בגלל שקשה לזקן לעלות במהירות והוא מעכב את



**אחרי זה,** אומר האבן עזרא, **כמת יהי נחשב.** אחרי גיל שמונים הוא כמו מת. ובאמת כך החיים עוברים, כמו שהוא מתאר. בהתחלה האדם רוצה קצת לטעום מהחיים, ואחר כך נתפס ברשת, והוא טרוד ועסוק, ואחר כך כבר כל מה שעומד לנגד עיניו זה רק לעמוד בפרנסת הבית יהיה מה שיהיה, ואחר כך הוא כבר מגיע לגיל הזקנה.

**אומר האבן עזרא אשרי איש נחשב לגר תושב.** התקנה לכל זה, שאדם באמת יזכור וידע כל הזמן שהוא כאן בזה העולם רק כמו גר. הוא בא לכאן לתקופה קצרה, כדי לחטוף כמה שיותר מצוות, ככל שייספיק. כמו שאומרת הגמרא (עירובין נד.) שאמר שמואל לרב יהודה "חטוף ואכול חטוף ואישתי, דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי". כמו ששמחת נישואין נמשכת רק לכמה שעות בודדות, ומה שיש שם לאכול תאכל ומה שיש לשותות תשתה, כי אחרי זה החתונה תגמר ולא תוכל עוד לאכול כלום, כך גם העולם הזה. הזמן חולף, 'יהי מקץ שנתים ימים' - תחטוף כל כמה שאתה יכול, עוד תורה, עוד מצוות ומעשים טובים, הזמן חולף ועובר ולא שב. אין אבידה כאבדת הזמן. אדם לא יכול לומר 'רבון העולמים תן לי עוד זמן', אין דבר כזה.

**אחד נכנס אל בעל הקהילות יעקב זצ"ל,** הסטייפלער, וראה אותו נאנח. שאל אותו, הרי אנחה משברת גופו של אדם, ולמה כבודו נאנח? אמר לו, מפני שיש לי חובות שלא פרעתי. אמר לו היהודי, יאמר לי הרב כמה חובות יש לו, אולי אוכל לסייע. אמר לו הסטייפלער, לא על החובות האלו אני מדבר, אלא על חובות אחרים. כל יום יש לו את החובות שלו, כמה שעות תורה אדם חייב ללמוד, ואיך התפילה שלו צריכה להיות, ובין אדם לחבירו וכו', ומהחובות האלו אני דואג, שלא פרעתי אותם כמו שצריך. אמר לו מישוהו, כבוד הרב, מה הבעיה? מחר גם תוכל ללמוד להתפלל ולקיים מצוות, ואם כן תפרע מחר את החובות. אמר לו הסטייפלער, מה פתאום? כל יום זה החוב שלו. מחר יש את החובות של מחר אבל אי אפשר לפרוע את החובות של הימים הקודמים, ומה שנאבד נאבד.

**לכן, אשרי איש אשר נחשב לגר תושב, אין בלבו לא רעיון ולא מחשב, רק באחרית נפשו ומשכורתו - כי לעת קץ ישוב ליולדתו.** במסכת קידושין (מ' ב') מבואר, שהשאלה הראשונה ששואלים את האדם בעת בואו לבית דין של מעלה היא: על דברי תורה. לא

---

התנועה. אחר כך כשהוא יחפש מקום לשבת ויפנה אל צעיר שיושב שם ויבקש ממנו שיתן לו את מקומו, יאמר לו הצעיר, זז סבא, אתה כבר מיותר פה. כשחזר לביתו קיבל עליו הזקן קבלה גמורה שיותר לא יסע באוטובוס, וילך רק ברגל.

וזו אמת. כשאין יראת שמים אין כבוד לזקנים ואלו התוצאות, לעג ובושה. וברוך ה' ששם חלקנו מיושבי בית המדרש, וקיום התורה והמצוות מטביעות בנו את חותמם הטוב, בכל תהלכותינו.

שואלים אותו כמה מקררים היו לך בבית שנים או שלוש.. הרי יש אחד שיש לו בבית שלש מקררים, אחד לבשרי, אחד לחלבי, ואחד לפרווה.. כדי שלא יהיו תערובות. על זה הוא דואג, ועל זה מאבד את חייו. את זה לא ישאלו אותו. ישאלו אותו בבלי למדת? תוספתא למדת? זהר הקדוש גרסת? אלו יהיו השאלות. (ראה באריכות מדרש משלי פרק י', דברים נוראים).

**לכן** "אשרי מי שאין בלבו לא רעיון ולא מחשב, רק באחרית נפשו ומשכורתו". רק על זה הוא דואג, מה יהיה בסוף. ומי שחי כך, ולא מעניין אותו כלום מהעולם הזה כי הוא יודע שאת כל קניי העולם הוא משאיר כאן, ולא לוקח אותו לעולם הבא דבר מהעולם הזה חוץ מהקנינים הרוחניים שרכש, הוא ישחק ליום אחרון.

**וצאו** וראו, שהיצר הרע נלחם דוקא בנקודה זו, ועושה כל מה שיוכל כדי להשכיח מהאדם את העיקר הזה.

**בזהר** הקדוש פרשת נשא (ח"ג כטו). כתוב שדרכו של היצר לומר "בר נש אזיל בהאי עלמא וחשיב דדיליה הוא". אדם הולך בעולם הזה וחושב: הכל שלי, או צריך להיות שלי.. "ויישתאר בגוויה לדרי דרין", כך אומר לו היצר, מה אתה דואג? אתה תזכה לקבור את כולם ותשאיר אחרון.. וזה טעות. אדם רואה יום יום כיצד זה מסתלק וההוא מסתלק, ואם כן למה אדם לא דואג על זה? למה הוא לא פוחד שלא יבוא אותו היום, ויהי מקץ - שנתים ימים? שיראה בסוף שרוב ימיו יצאו לבטלה והוא בא ריקם בלי כלום, בגלל כל חלומותיו?

**והאמת** היא כי אפילו את עניי העולם הזה אדם אף פעם לא יכול להשיג ויהיה מרוצה. בפסוק כתוב (קהלת ו, ז) "גם הנפש לא תמלא". 'נפש' זה החלק הבהמי והגשמי באדם, ולעולם הוא איננו מלא. זו תכונתו, כמו שרואים את זה בעינינו. כמה שאדם מרבה השתדלות להשיג עוד ועוד ענינים חומריים, לא עולה בידו הדבר, ותמיד הוא יישאר ריקן וחסר. "פרעה" לשון 'פרוע', כמו כלי ריק, ואם האדם הולך אחר חלומותיו לא די שהפסיד את העולם הבא שלו, גם את העולם הזה הוא לא השיג.

**וצריכים** לחשוב על זה ולהתבונן בזה, כי את הכל ישא הרוח, ולא יישאר לאדם כלום רק תורתו ומצוותיו וקנין המידות הטובות שרכש וזה מה שילך לפניו ביום הדין. והדברים מפורסמים וידועים, ואף על פי כן אנשים ממשיכים לחיות את החיים שלהם כרגיל. וזה בגלל שרק יודעים את כל זה בכלי הדעת, אבל לא קונים את זה בהרגשת הלב. אדם צריך לתאר לעצמו ולצייר ממש את זה שלא יקח אותו מאומה. יפתח את הארון שלו, את הכספת שלו, וישאל את עצמו בקול, מה אני אקח עמי מכאן לעולם הבא? - כלום! רק עוד דף גמרא, עוד קדיש, עוד מצוה, עוד בן אדם לחבירו, זה מה שאדם לוקח אתו לנצח.

**כל** אחד יתבונן בעצמו, ביום זה ממש, כמה שעות פנויות היו לו באותו היום והלכו לבטלה. אסור לנו לבזבז את הימים ואת השעות שלנו. מוכרחים להתעורר בזה.

והדרך לזה היא על ידי קביעות בלימוד המוסר, כי לימוד המוסר מכריח את האדם לחשוב על אותם הדברים שהוא לא רוצה לחשוב ומנסה להדחיק אותם מדעתו. וכשהאדם רואה את זה פעם אחר פעם הדברים חודרים אל לבו ואז הוא יכול באמת לעשות תפנית גדולה ולהשתנות. ואני מכיר הרבה, שעשו בחצי חייהם מהפכה ממש. ואפילו אם חצי יום עוסקים לפרנסתם, אבל בחצי יום השני יושבים ולומדים כבני תורה גמורים, כי הם יודעים ומבינים שזה מה שיעמוד להם ליום אחרון.

### ויישן ויחלום שנית - החובה להתעורר

התורה ממשיכה ומספרת מה היה בחלומי של פרעה. והנה אנחנו קוראים את הפסוק בריהטא ובמרוצה, אבל אם היינו חושבים וממחישים לעצמנו את החלום הרי הוא מבחיל כל לב. ופרעה חלם והנה עמד על היאר, והנה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר ותרעינה באחו, והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור רעות מראה ודקות בשר ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאור ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפות המראה והבריאות וייקץ פרעה. אדם יתאר לעצמו, שתי פרות אחת חזקה ובריאה והשניה כחושה, והכחושה אוכלת את הבריאה. וכי הפרה הבריאה נותנת לכחושה לאכול אותה בקלי קלות? וכי אין קטטה ומריבה? אין דם נשפך? אדם יתאר לעצמו איזו מלחמה שהיתה שם, איזה פחד. חלום נורא, סיוט ממש.

ויקץ פרעה. ואחרי זה 'ויישן ויחלום שנית'. למה אתה חוזר לישון? - ראית כזה מראה גדול, חלום נורא, תקום ותעשה וידוי הגדול... לא, 'ויישן'. הוא הולך לישון עוד פעם. אצל יעקב אבינו כתוב להיפך, 'וייקץ יעקב משנתו וירא ויאמר מה נורא המקום הזה', חרדה אחזה אותו. אבל פרעה, אדם שעומד על היאור שמחזיק עצמו יותר גדול מאלהיו כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פ"ט, ג), לא מתפעל מכלום. יכול לראות מה שיראה, אבל אחרי זה הוא חוזר לישון שוב ושוב.

ובאמת זה קורה לכל אחד ואחד בחיים שלו, שלפעמים הקב"ה מראה לו מה שמראה, אבל האדם לא מתפעל. ואסור לנו להיות גם כפרעה. אנחנו רואים כל הזמן איך שהקב"ה מעיר אותנו, ובפרט עכשיו בתקופה האחרונה, ואדם רואה וצועק ונאנח וממשיך הלאה. זה היה המנהג של פרעה, ואסור לנו ללכת בעקבותיו! אנחנו חייבים לעשות בדק בית, להתבונן במה שקורה בעולם, ומה שקורה כאן בארצנו, כל כך הרבה צרות ואסונות ושפיכות דמים, זה לא במקרה. אסור שיהיה 'וייקץ ויישן ויחלום שנית'.

### הלכה בידוע שעשיו שונא ליעקב

אחר כך מובא שפרעה שואל את כל החרטומים ואת כל החכמים ואף אחד לא עונה נכון,

'ואין פותר אותם לפרעה ותפעם רוחו'. דרשו רבותינו (בראשית רבה פצ"ט, יב) "בן פורת יוסף", פורת אותיות פותר. ללמד, שיוסף על ידי החלום של הפרות עלה. פותר גם אותיות פרות. וידבר שר המשקים את פרעה לאמר את חטאי אני מזכיר היום. פרעה קצף על עבדיו ויתן אתי במשמר בית שר הטבחים אתי ואת שר האפים. ונחלמה חלום בלילה אחד אני והוא איש כפתרון חלמו חלמנו. ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים ונספר לו ויפתר לנו את חלומותינו איש כחלמו פתר: רבותינו למדו ודרשו כל תיבה וכל מילה בתורה. כאן למדנו שאסור לסמוך ואסור לבטוח בגוי, יהיה מי שיהיה, ואפילו אם ישבע ויתן תקיעת כף חמורה על דעת המקום ברוך הוא.. וכך היה בכל הדורות, שמי שסמך על הגויים, סבל.

**מפני** מה חרבה ירושלים? - מספרת הגמרא (בבא קמא פב:) שהיו שני אחים הורקנוס ואריסטובלוס והיתה ביניהם קטטה ומריבה על המלוכה. הלכו וקראו לגויים שיבואו ויעזרו. ואז באו הרומאים וכבשו את ארץ ישראל בשפיכות דמים.

**כך** היה גם פה. יוסף אמר לו לשר המשקים תזכור את החסד שעשיתי אתך שפתרתי לך את החלום, ותעזור לי. רק אחרי שנתיים נזכר בו השר. ומה הוא אומר? - "ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים". בכל מילה ומילה הוא מקנטר ומבזה את יוסף, כמו שאומר רש"י: ארורים הרשעים שאין טובתם שלימה שמזכירו בלשון בזיון. ושם אתנו נער - "שוטה, ואינו ראוי לגדולה". הוא נער, עושה מעשה נערות, אין בו לא דעת ולא תבונה. עברי - כאן מזכיר לפרעה שזה הנער הוא לא משלנו, הוא עברי. "אפילו לשוננו אינו מכיר". ומיד ולא לתר שגוי שומע על מישוהו שהוא עברי, כבר נכנסת שנאה בלבו. עבד - מפרש רש"י, "כתוב בנימוסי מצרים, על פי החוקים שלהם, שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים". מי שהיה פעם עבד, לעולם לא יעלה לגדולה.

**ועוד** הוא מוסיף "עבד לשר הטבחים" - אומר לו שר המשקים, הרי אתה זוכר את הפרשה עם שר הטבחים ואשתו וכל מה שהיה. וכך כל דבריו בכדי לגנות את יוסף.

### קץ שם לחושך

**אבל** מכל מקום מלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ויהי כאשר פתר לנו כן היה אתי השיב על כני ואתו תלה, וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצוהו מן הבור ויגלה ויחלף שמלותיו ויבא אל פרעה'.

**החפץ** חיים זצ"ל אמר דבר אמיתי ונכון. הבה ונתבונן, איזה צער היה ליוסף בגלותו. הרי הוא היה בן זקונים ליעקב, ואותו לא שלח יעקב מעולם לרעות את הצאן יחד עם שאר האחים, אלא היה יושב יוסף עם אבא שלו, בחיר שבאבות, ולומד ממנו את התורה. כל מה שהיה ליעקב מבית שם ועבר העביר לבנו ליוסף. והנה, בחטף וביום אחד נקרע

מזרועות אביו, והושלך לבור, והתגלגל ממכירה למכירה, מישמעאלים למדינים ולסוחרים, ולאחר מכן הובא למצרים ערוות הארץ, ארץ טמאה שאי אפשר לתאר את גודל הטומאה שהיתה שם, לבית פוטיפר.

**בהגדה של פסח** כתוב "ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך. והכיתי כל בכור, אני ולא שרף. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ולא שליח. אני ה' - אני הוא ולא אחר". שאל רבינו האר"י ז"ל, למה באמת לא שלח הקב"ה איזה מלאך לגאול את ישראל? אם היה בא גבריאל או מיכאל ומוציא את ישראל ממצרים, היה חסר משהו?! - אמר האר"י, כיון שארץ מצרים היתה כל כך טמאה, אם היה בא מלאך ויורד לשם, היה הוא עצמו מתקלקל שם מרוב ריבוי הטומאה ולא יכול היה לגאול את ישראל. לכן דוקא 'אני ולא מלאך, אני ולא שרף אני ה'.

**והנה** למקום כזה ירד יוסף. ובאמת על זה היתה עיקר החרדה והצער של יעקב כשאמר 'טרוף טורף יוסף', איך יהיה יוסף בארץ מצרים ערוות הארץ, ואיך יצליח להשמר בקדושתו ובטהרתו. ולאחר תקופה אצל פוטיפר שוב זורקים אותו אל הבור, בבית הסוהר. שנים עשרה שנים היה יוסף בבית הסוהר המצרי (כמו שאמרו בשמות רבה ז, א), אדם יתאר לעצמו מה זה להיות עשר שנים בבית סוהר מצרי. מי היו אלו שישנו איתו בחדר.

**אבל - קץ שם לחושך ולכל תכלית הוא חוקר** כמו שאומר הפסוק באיוב (כח, ג). כל צרה יש לה את הגבול שלה. את הזמן בו היא צריכה להיות ואת הזמן בו היא צריכה להסתלק. גם כאשר יש צרות רבות שנמשכות זמן רב, תמיד לבסוף תזרח השמש. וכשיגיע זמן זה - כשהגיע זמן הגאולה, 'ויריצוהו מן הבור'. למה ויריצוהו? - הרי כבר שנים עשרה שנה הוא יושב שם בתוך בית הסוהר, כמה רגעים יש בשנים עשרה שנה? אם נעשה חשבון נגיע לשש מליון מאה שלושים וארבע אלף וארבע מאות רגעים. מה יש אם לא ירוץ אלא ילך, ויתעכב עוד רגע אחד? על מה הבהילות הזו? למה לא נתנו לו להתארגן, להסתדר? לא. ויריצוהו מן הבור. תופסים אותו ומריצים ודוחפים אותו 'מהר מהר תצא החוצה'. למה? כי הגיעה עת הגאולה שלו. 'קץ שם לחושך'.

**בזה** יש מוסר גם לנו, הן לכלל והן לפרט. כלל ישראל נמצא בגלות חשוכה. כמה אומות מכרו אותנו, כמה דם כלל ישראל שפך במשך אלפים שנות הגלות המרה הזו. הי"ד. ולפעמים אדם עומד ותוהה איך ומהיכן תבוא עכשיו הגאולה. אבל - 'קץ שם לחושך'. ברגע שיבוא הזמן, הגאולה תבוא איך שתבוא.

**ובירושלמי** בתחילת מסכת ברכות (פ"א ה"א) מובא על שני חכמים שהיו הולכים בבקעת ארבל ליד טבריה והיה שם חושך ואפלה. אנחנו לא יודעים מהו חושך, כיון שאנחנו נמצאים בעיר. גם אם אדם הולך בחצי הלילה מכל מקום יש לו אור מהבתים ומפנסים הרחוב. אבל אם אדם ילך באיזה שדה רחוק ומבודד, יראה מה הוא חושך.

**כך** הלכו שני החכמים האלו יחד בלילה, באותה התקופה שלא היו בה פנסי רחוב.. והיה חושך ואפלה מוחלט. והנה בא עמוד השחר. הוא הזמן היותר חשוך, שגם כוכבים אין, 'הכוכבים נספו נגהם' (יואל ד, טו), ואילו השמש עוד לא באה. עלטה על הארץ. ופתאום זרחה השמש, וקרני האור החלו בוקעים ויוצאים. אמר החכם לחבירו, כך תהיה גאולתן של ישראל. יהיה חושך על פני הארץ ולא יראו כלום, האדם לא ימצא ידיו ורגליו, ולא ידעו אך בכלל יכולה לבוא הגאולה ומאין תבוא, ואז בדיוק תבוא השמש ויזרח אור הגאולה.

**וכשיגיע** הזמן, רגע אחד כבר לא יוכלו לנו. את כולם 'יריצו מן הבור', את כולם יביאו מיד לארץ ישראל. אחד יגיד 'אני רוצה ללבוש חליפה, להביא עוד משהו', יאמרו לו אין זמן. מהר מהר מהר! הגיעה עת הגאולה, ולא מתעכבים עוד רגע אחד בגלות.

**זה** במה שנוגע אל הכלל. אבל כך הוא גם במה שנוגע אל הפרט. גם אם אדם נמצא בתקופה קשה, הן מסיבות רוחניות והן מסיבות גשמיות, מכל מקום צריך לבו להיות בטוח שקט ושאנן, שבלי ספק גם תבוא הזריחה. 'יהיה החושך סיבת האורה' כמו שכותב רבינו יונה בשערי תשובה (שער שני, ה) "לית נהורא אלא דנפק מגו חשוכא", כלשון רבותינו בזהר (ח"ב קפד). וכי יוסף העלה על דל מחשבתו רעיון כזה, שהקב"ה יוציא אותו מן הבור על ידי שיביא לפרעה חלומות?... בודאי שלא. היה יושב ובוכה שם על ימיו וחיייו שעוברים שם בין כתלי בית הסהר, אבל משהגיע הזמן, להקב"ה הדרכים להביא את הגאולה.

**כך** זה אצל כל אחד ואחד. שלא יגיד אחד, 'אני כבר אבוד, אין לי תקנה'. אין דבר כזה. תפילה עוזרת, רבינו הגדול החזון איש תמיד היה אומר כל תפילה נשמעת ואין תפילה נאבדת. והם דברות רבותינו במדרש תנחומא (פרשת דברים ס"ד): "שאין הקב"ה פוסל תפלת כל בריה", עיין שם נפלאות. ותפילה זה לא רק 'שמונה עשרה', תפילה פירושה כל בקשה פרטית שאדם שוטח לפני קונו וצועק ממעמקי הלב אנא ה' הושיעה נא. תורה עוזרת.

**וכשיגיע** הזמן 'יריצוהו מן הבור'. הקב"ה לא יגיד טוב, הוא כבר כמה שנים יושב בצער, שיהיה שם עוד שעה אחת. לא. כשיגיע הזמן, מיד ולאלתר תהיה הגאולה שלו ויריצוהו מן הבור.

### בחנית פרעה את יוסף

**צריך** לתאר ולהמחיש לעצמנו את הפגישה בין יוסף ובין פרעה. יוסף יוצא מבית הסהר לאחר שתיים עשרה שנה. במדרש כתוב (בראשית רבה פפ"ז, י. תנחומא וישב, ח) שאותה המרשעת אשת פוטיפר שמה אותו עם נחושתיים, עם אוזיקים. והיתה מענה אותו. פוטיפר רצה להרוג את יוסף, אבל אשת פוטיפר עכבה על ידו. אמרה, אולי עכשיו שהוא בבית הסהר כמה וכמה שנים שנים, אולי עכשיו ישמע בקולי. אולי עכשיו יסכים למה שאני מבקשת ממנו. יום יום היתה באה ורודפת אותו, יום היה יוסף מתענה ולא שמע אליה.

והנה עתה יצא מאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה. בא לארמון פרעה, והנה פרעה המושל בכיפה אומר ליוסף כך: **ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופתר אין אתו.** אומר פרעה ליוסף, הנה תראה, יש לי כאן את כל המכשפים ואת כל החרטומים, פקולטה שלימה של מכשפים מהאוניברסיטה של מצרים, מאוכלי שולחנו של המלך. 'ופותר אין אותו' - תראה פלא. כולם אפס.. כל מה שהם מקבלים ממני, כל המלגות, כלום.. 'ופותר אין אותו'.

**ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אתו.** עליך שמעתי, יש לי עדות משר הטבחים שקלעת אל המטרה פעמיים, פתרת להם נכון את שתי החלומות. ש

**בדיבור** הזה, פרעה בוחן את יוסף. הנה הביאו כאן לפניו אסיר. הוציאו אותו מהבור ומהשעבוד, ומעלים אותו לגדולה, לעמוד לפני המלך. והוא עומד ומשבח אותו שמעתי עליך שאין כמוך, 'חלום חלמתי ופתר אין אותו ואני שמעתי עליך תשמע חלום לפתור אותו', אתה קולע למטרה. ומחכה פרעה לשמוע איך יוסף מגיב. אם יוסף ינענע לו בראש, כן, מה ששמעת זהו רק מקצת שבחי.. עכשיו תשמע יותר.. ויגיס את דעתו.

**אבל לא.** הדיבור הראשון של יוסף: **ויען יוסף את פרעה לאמר בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה.** 'בלעדי', אני כלום, כמי שאינו. 'רק אלהים, הוא שיענה את שלום פרעה'.

### האמנתי כי אדבר - יוסף מדבר אמונה

**ולאחר** הבחינה הזו, מספר לו פרעה את כל החלום. **וידבר פרעה אל יוסף בחלמי הנני עמד על שפת היאר,** וכאן המקרא כופל וחוזר את כל החלומות, ולאחר מכן מסיים פרעה: **ואמר אל החרטומים ואין מגיד לי.** שום דבר המתיישב על הלב לא אמרו לי. ובאמת, אפשר להבין את פרעה.. מה אמרו לו? 'שבע בנות אתה מוליד ושבע בנות אתה קובר'. אדם שומע דבר כזה על בת אחת שלו וכבר מצטער. ללדת ולקבור אותה? ולא אחת, אלא שבע?! מה עוד אמרו לו: 'שבע מדינות אתה כובש ושבע מדינות אתה מפסיד'. שמלך ישמע דבר שכזה? הרבה צער יש בזה.

**אומר יוסף לפרעה:** **ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה אחד הוא,** אכן חלמת שני חלומות, אבל הכל משורש אחד ולכיוון אחד הולך. **את אשר האלהים עושה הגיד לפרעה.** אתה מלך ומסור ביד האלהים, ולכן הקב"ה מרמז לך כל דבר, וכמו שאומר הפסוק (משלי כא, א) "לב מלך ביד ה'". לכן כתוב כאן לשון "הגיד", כי כל לשון 'הגדה' שבמקרא יש בו רמז לפני ולפנים, [כמבואר בספר הזהר הקדוש בהרבה מקומות, וכמובא בספר נפש החיים (ש"א פ"ג) עש"ב], וכאן אומר לו יוסף, כי בהיותך מלך, לכן ה' מגלה לך את אשר עתיד להיות.

**וכאן** פותר יוסף את החלום לפרעה שיבואו על ארץ מצרים שבע שנות שובע ולאחר מכן

שבע שנות רעב, ומסיים: הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה אשר האלהים עושה הראה את פרעה.

**יוסף** הוא בנו של יעקב, ונכד של אברהם. יהודי הוא. מה תפקידו של יהודי בעולמו? מה שעשה אברהם אבינו. ומה הוא עשה? - 'הקנה להקב"ה שמים וארץ'. אברהם העברי שכולם בעבר אחד והוא בעבר השני, הפקיר את חייו והפקיר את זמנו כדי להרבות את האמונה בלב הבריות. ולא זו בלבד, אלא שהפקיר גם את מעלותיו הרוחניות, ויותר על מדרגת הנבואה, כדי שיוכל להיות מעורב בין הבריות ולטעת ולשתול אמונה בלבבם (כמו שכתב רבינו הגדול החתם סופר בהקדמתו לתשובותיו חלק יורה דעה, ראה שם נפלאות מתורת ה', זיע"א).

**הוא** הדין יצחק בנו. הוא הדין יעקב בנו, והוא הדין בני יעקב ויוסף הצדיק. בכל מקום שהיה הולך יוסף, היה אומר 'אני עבד להקב"ה'. ולא היה מסיח דעת מזה. במצרים עבדו כל עבודות זרות שבעולם, מפרות ועד חתולים.. ועד היום זה כך כידוע וכמפורסם, אבל יוסף לא הסיח דעת, וכל הזמן שם שמים היה שגור על לשונו. בזה הוא פותח בזה הוא ממשיך ובזה הוא מסיים. 'הוא אשר דברתי אל פרעה אשר האלהים עושה הראה את פרעה', וכך הוא ממשיך ואומר 'על השנות החלום אל פרעה פעמיים כי נכון הדבר מן האלהים וממהר האלהים לעשותו', כך כל העת הוא מזכיר את אלהים.

**ולכאורה** יש כאן קצת פליאה על יוסף, הרי עם מי הוא מדבר כאן? - עם גוי שמחזיק את עצמו מעל האלהים. 'עומד על היאור', כמו שדרשו רבותינו (בראשית רבה פ"ג, ג) שפרעה החזיק שהיאור עומד עליו ומתקיים על ידו, ואם כן, מה הוא שיוסף כל הזמן מזכיר את האלהים, הרי פרעה מחזיק את עצמו שהוא האלהים?! - אבל יוסף יודע שצריך לדבר. שום דיבור לא הולך לבטלה.

**הוא** חוזר שוב ושוב באזני פרעה, דע כי יש אלהים, והוא זה שהביא לך את החלומות, והוא זה שיביא על ארצך את שנות השובע ואת שנות הרעב. ולא בכדי הוא מזכיר דוקא את השם 'אלהים' ולא את שם הוי"ה, כי שם זה פירושו "שר ומושל ותקיף ובעל היכולת ובעל הכוחות כולם", כמו שכתוב בטור (סימן ה'). 'אל' לשון חוזק, כמו שכתוב 'ואת אלי הארץ לקח' (יהזקאל יז, ג), וכך הוא מזכיר את זה שוב ושוב ושוב, ובסוף קורה הפלא הגדול ביותר, שפרעה לאחר ששומע את כל הנאום של יוסף, מה אומר? - **ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו**. גם הוא מדבר על אלהים כבר... למה? - הדיבור של יוסף פעל אצלו.

**כאן** רואים יסוד גדול, כי אין דיבור שהולך לבטלה. אל לו לאדם להגיד, 'אני מדבר והדברים שלי לא נשמעים'. זה לא נכון. כשאדם מדבר ועוד פעם מדבר ועוד פעם מעורר ומזכיר שיש דין ויש דיין ויש אלהים, יש מנהיג לבירה והעולם לא הפקר, בסוף אפילו פרעה, מלאך רע עונה אמן בעל כרחו.



**היום** ברוך ה' אין פרעה בנמצא. אנחנו כולנו בני אברהם ויצחק ויעקב, ואתנו לא צריך לדבר הרבה על אלהים, פעם פעמיים מספיק. כולם מאמינים. ובפרט בדור שלנו שהלב נפתח מהרבה סיבות, כמו שרואים שהקב"ה הערה ושפך עלינו רוח תשובה ורוח טהרה שאפילו אנשים שהיו רחוקים מתורה ומצוות מתעוררים ומבקשים וצמאים לתורה ומצוות.

**ולכן**, דוקא בזמן הזה חובה לזכור שצריך ואפשר לדבר על כל לב ולב. 'אנא מזרעא דיוסף קאתינא', אומרת הגמרא (בבא מציעא פד.). כלל ישראל נקראו על שם יוסף, כמו שרואים בפסוק (עמוס ה, טו) שקורא לכל ישראל בתואר 'שארית יוסף', ואם כן, צריכים אנו ללכת בדרכיו ובפעולותיו של יוסף הצדיק.

**כמו** שהוא מדבר על אלהים, כל הזמן חוזר וחוזר עד שזה משפיע, אפילו על פרעה הרשע כנ"ל, כך גם אנחנו. ובראש ובראשונה אדם צריך לדבר עם עצמו, הפסוק אומר (תהלים קטז, י) 'האמנתי כי אדבר', כשאדם מדבר בעניני אמונה, יושב ומתאר לעצמו שיש דין ויש דיין, ו'עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים' כמו שאומר התנא באבות (פ"ב מ"ב), אם אדם יחייה את זה בעצמו ויחזור וישנן את זה עוד פעם ועוד פעם, זה יעזור לו. זה ייכנס בלבו. ואם הוא ישנן לעצמו שוב ושוב שסוף אדם למיתה ואסור שיכלה ימיו ושנותיו לבטלה כמו שפתחנו, בסוף זה ישפיע ויעזור לו. ולאחר מכן כשיעורר אחרים, בוודאי שגם להם זה יעזור, וייכנסו הדברים בלבם ויעשו פרי לטובה.

ה' יהיה בעזרנו, ברוך ה' לעולם אמן ואמן.



## חידו"ת לפרשת מקץ

### א. בענין אם רואים בעלי חיים בחלום

**בראשית** (מ"א א'): "ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור, והנה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר ותרעינה באחו, והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור רעות מראה ודקות בשר ותעמדנה אצל הפרות על שפת היאור, ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר, את שבע הפרות יפות המראה והבריאות, וייקץ פרעה".

**ומבואר** באר היטב שאדם חולם ורואה בחלומו בעלי חיים, וכן בספר בראשית (ל"א י') אומר יעקב אבינו ע"ה: "ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני וארא בחלום והנה העתודים העולים על הצאן" וגו', ועיין בדברי רש"י ז"ל ורמב"ן ז"ל שם.

**ברכות** (נ"ו ב'): "הרואה סוס לבן בחלום בין בנחת בין ברדוף יפה לו, סוס אדום בנחת יפה, ברדוף קשה וכו', הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה לו מן השמים והצילוהו ממנה", ועוד נזכרו שם בעלי חיים נוספים שראה בחלום כמו נחש ע"ש. וגם כאן מבואר שחולם האדם ורואה בחלומו בעלי חיים.

**ובתוב** בספר חסידים (סימן תתשל"א): "לפי שנשמת האדם המדברת אינה מתה, לפיכך יחלום החי מן המת, אבל הבהמה שמתה אין לה נשמת החכמה, לפיכך לא יחלום אדם מבהמה שמתה או נשחטה".

**ומפורש** בדבריו ז"ל שאין אדם חולם מבהמה שמתה, ויש להבין והרי מבואר בתורה שבכתב ושבועל פה שאדם רואה בחלומו בעלי חיים כנ"ל, ולכאורה מה לי בעלי חיים חיים שאותם יחלום וכחלומו של פרעה, ומה לי בעלי חיים שמתו שאותם לא יראה בחלום.

**ומצאתי** לגאון המבי"ט ז"ל בספרו היקר בית אלהים (שער היסודות פנ"ד) שכתב: "ונביא ראייה מן החוש על חיוב תחיית המתים, ממה שהיה והוא ויהיה בענין החלום, שהאדם חולם שרואה אנשים שכבר מתו זה כמה שנים ונפרדו ממחשבתו, והוא רואה אותם בדמותם וצלמם כאשר היו בזמן מיתתם, ונדמו לו באופן ראייתו אותם ודיבורו עמהם בחלומו עניינים אשר יהיו ויארעו לעתיד. ואם לא היה להם התייחסות עם הגוף לשוב אליו כבתחילה לא היו נראים בדמותם וצלמם אשר היו, אלא כדמות רוחות בלי גוף, וכן ברמזם על ענייני החיים בעולם הזה נראה שיש להם תוחלת ותקוה לאחריתם לשוב להיות מבני העולם הזה בזמן התחייה, ודומה לענין זה ראיתי בספר חסידים ראייה על השארת נפש האדם, כי האדם חולם שהוא רואה אדם שכבר מת זה כמה שנים, ואינו חולם שרואה סוס או גמל ידוע, או בהמה אחרת שמתה אתמול, כי נפש הבהמה היורדת היא למטה לארץ, ולא נשאר בה רמז דבר אשר יצויר אפילו בחלום".

**ומתבאר** שכוונת ספר חסידים דוקא סוס או גמל ידוע, פרטי, דהיינו מיוחד ומסויים, שאחר מותו אותו לא יחלום, אבל רז"ל דברו בסוס וגמל דעלמא, וכל סוג ומין כללי דבעלי חיים אכן יכול לראות בחלום, וכחלומו של פרעה, וא"ש ועיין.

## ב. בענין באיוז שפה דיבר יוסף עם המצריים

תשס"ו.

**בראשית** (מ"א י"ב): "ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים, ונספר לו ויפתור לנו את חלומתינו, איש כחלמו פתרו".

**ופירש** רש"י ז"ל: "נער עברי, אפילו לשונינו אינו מכיר" עכ"ל. [וראיתי בס"ד שתיבות "נער עברי עבד לשר הטבחים", עולים בגימטריא "לא יודע שפת מצרים" ודוק].

והנה מסורת היא בידנינו: "אין ספק כי כל דברי רש"י ז"ל אמרי צדק, ואפילו אות אחת [מדבריו] יסודתו בהררי קודש דברי חז"ל", וכלשון הגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן ע"א אות ג'), ובס"ד הארכתי בחיבורי להראות אמיתות כלל זה, עיין בחיבורי יד סופר ח"ב (סימן ו' אות ד'), ובחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ד הערה ה'), ועוד שם (דף צ"ב, ודף קמ"ו, ודף רכ"ח), ובחיבורי זרע חיים (דף ז'), ובחיבורי זכות יצחק ח"א (דף י"א, ודף קל"ח, ודף קפ"ט) ובשאר חיבורי בס"ד. ולפי שעה נעלם ממני מקור דברי רש"י ז"ל, כי במדרש בראשית רבה (פפ"ט ס"ו) לא נמצאת כלל הדרשה שהביא רש"י ז"ל, ורק דרשו "נער שוטה. עברי שונא", ויש גורסים שונה, ויש גורסים שוגה, עיין מדרש לקח טוב שם (דק"ג רע"ב והערה כ"ד) ע"ש.

**ופירש** במתנות כהונה: "שונא, לפי שהיו אוכלין הצאן שהיו המצרים עובדים אותן כאמור כי לא יוכלון המצרים לאכול את העבריים", והיינו כדכתב הרמב"ן ז"ל שם (פסוק ל"ח): "בעבור שהיה עברי והם שונאי נפש המצריים, לא יאכלו מגעם ולא יתחברו עמהם, כי טמאים הם אצלם, על כן לא רצה למנותו משנה בלא רשותם, ולכך אמר להם שלא ימצאו מצרי כמוהו כי רוח אלהים בו".

**ובפירוש** מנחת יהודה למדרש שם (דף אלף וצ"ד) כתב שעיקר הגירסה היא שונה ולא שונא, וביאר: "ונראה שפירושו כמו האמור במשלי (כ"ד כ"א) עם שנים אל תתערב, כלומר עם שונה ממנו במנהגו בלשונו ובדתו, ועיין בספר הישר שהשרים טענו האיש העברי הזה לא ידבר כי אם לשון עברית ע"ש. על כל פנים מקור דברי רש"י ז"ל נעלם ממני. [ובמדרש תנחומא (פרשת מקץ ס"ג) נראה לי שיש חסרון והשמטה ע"ש].

**ופשומם** של דברים שיוסף הצדיק לא ידע שפת מצרים, ולכאורה הוא מוכח מדברי רז"ל במסכת סוטה (ל"ו ב'): "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו', אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשיליהו עלינו, אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו, אמרו לו אם כן יהא יודע בשבעים לשון בא גבריאלי ולימדו שבעים לשון", ומבואר שרק אחר שתים עשרה שנה שהיה יוסף בארץ מצרים, אז בהיותו לפני פרעה בא המלאך גבריאלי ולימדו שבעים לשון כולל שפת מצרים ודוק.

וזו לשון אדמו"ר הגאון מצאנז קלויזנבורג ז"ל בספר שפע חיים סליחות (דרוש י' דף רכ"ב ע"א): "והוא פלא גדול, יוסף הצדיק, אחר שנשתהה שנים עשרה שנה במאסר, וזמן רב בבית אדוניו, והוא המוציא והמביא בבית שר הטבחים, אחר כל זאת "אף לשונינו אינו מכיר", לא

הכיר לדבר לשון מצרית ופי המדבר אליכם בלשון הקודש". [צע"ק מה שכתב שנשתהה "זמן רב" בבית אדוניו, והרי יוסף לא היה שם אלא שנה אחת בלבד].

**ובספר** שנו חכמים בלשון המשנה (דף פ"ב) כתב: "ויוסף הצדיק לא למד מצרית ודיבר בלשון הקודש אפילו כשהיה עבד לפוטיפר, עד שיצא מבית האסורים ולמדו שבעים לשון לפי שעה, וככתוב ושם אתנו נער עברי ופירש רש"י אפילו בלשונינו אינו מכיר, ואחר כך על פי נס למדו המלאך, ואפילו הכי אחר כך לא דבר מצרית כי המליץ בינותם והיה מדבר בלשון הקודש והמליץ מתרגם".

**ומה** שכתב: "ואפילו הכי אחר כך לא דבר מצרית כי המליץ בינותם והיה מדבר בלשון הקודש והמליץ מתרגם". נראה שכוונתו שעם שהמלאך גבריאל לימד ליוסף שבעים לשונות כולל מצרית, מכל מקום כל שמונים שנה שהיה יוסף משנה למלך מצרים, לא היה מדבר עם אנשי מצרים בשפה המצרית אלא בלשון הקודש והיה המליץ בינותם ומתרגם דברי יוסף, אלא שלא ידעתי מקור לזה שיוסף גם אז בזמן מלכותו לא דיבר עמם בשפת מצרים וצ"ב.

**ולחומר** שיוסף כל זמן היותו בארץ מצרים לא ידע שפת מצרים, עד שלימדו המלאך גבריאל בהיותו עם פרעה, יש לי להבין אם כן איך יוסף דיבר עם אנשי מצרים, ובאי זו שפה דיבר עמם, עם פוטיפר ואשתו, ועם שר המשקים ושר האופים, אטו מתרגם היה לו ליוסף, וזה אי אפשר ואשת פוטיפר תוכיח, ולא נזכר דבר זה בשום מקום, ולומר שכל המצרים הנ"ל ידעו לשון הקודש, זו קשה מן הראשונה וצ"ע.

**ולחומר** התמיה בעיני, אמרתי דשמה יש לומר דכוונת שר המשקים באומרו "נער עברי, אפילו לשונינו אינו מכיר", נתכוין לומר כי כנודע יש בשפות מה שנקרא השפה "המדוברת" שהיא שפת ההמון והאנשים הרגילים, ויש שפה הנקראת "ספרותית", שהיא השפה שמדברים השרים והנכבדים, כמו שיש עד היום בשפה הערבית כנודע, ועל זה אמר שר המשקים שאת לשונינו שלנו דהיינו של השרים הסגנים והפחות, שפה זו יוסף אינה יודע, אבל אין הכי נמי יוסף ידע לדבר שפת מצרים הרגילה, מה שהיו מדברים האנשים הרגילים, וזהו שהדגיש ואמר "אפילו לשונינו אינו מכיר" כלומר של הנכבדים השרים ורבי המעלה, היושבים ראשונה במלכות, ואני כותב בלא ראייה דבר שאני מתרחק ממנו, וצע"ע.

**ובספר** אמרי שמאי בראשית (מאמר תקמ"ט דף רנ"א) על הפסוק ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש בהתודע יוסף אל אחיו, הביא משם אדמו"ר בעל לב שמחה ז"ל ששאל מדוע כשיוסף אמר שכולם יצאו - אחיו של יוסף לא יצאו, ותירץ כי יוסף דיבר בשפה המצרית ולא גילה שמדבר גם עברית, וגם עם אחיו דיבר מצרית והיה מליץ בינותם שתירגם להם, משום כך עתה כשדיבר יוסף מצרית, כולם יצאו, פרט לאחים שלא הבינו שפה זו ולא יצאו, ודוק היטב. [והרמב"ן ז"ל שם כתב שיוסף ביקש להוציא כל איש מעליו חוץ מאחיו, ועיין העמק דבר שם].

**אחר** רבות בשנים מצאתי בספר הזהר הקדוש ח"ג (דרי"ג ע"ב): "רבי חייא פתח עדות ביהוסף שמו שפת לא ידעתי אשמע וגו', הא אוקמוה, דאוליף שבעין פתקין, ולשון הקדש יתיר, הדא הוא דכתיב שפת לא ידעתי אשמע. אבל מאי עדות, תא חזי בשעתא דאתתיה דפוטיפר הות

אחידא ביה לההיא מילה, הוה יוסף עביד גרמיה כמאן דלא ידע לישנא דילה, וכן בכל יומא, עד ההיא שעתא בתרייתא, דכתיב ותתפשהו בבגדו, מאי ותתפשהו, אלא בגין דעביד גרמיה כמאן דלא ידע לישנא, ורוח הקדש צווה לקבליה, לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה", ועיין בספר הליקוטים (תהלים פרק פ"א) ובפירוש הגאון הרמ"ז ז"ל לספר הזהר שם.

**ואם** הבנתי נכון פשט לשון ספר הזהר הקדוש, יוצא דיוסף הצדיק אכן כן ידע לשון אנשי מצרים, ורק "יוסף עביד גרמיה כמאן דלא ידע לישנא דילה", אבל באמת ידע, וזה דבר חדש, וכל הענין צריך אצלי עוד עיון ולימוד, ורשמתי למזכרת, והיודע בה דברים יאלפני בינה ודעת ושכמ"ה. [תשס"ו].

**והאידנא**, שנת תש"ע, בהיותי עורך מהדורה בתרא לסימן זה, מצאתי לגאון רבי דוד פארדו ז"ל בספרו היקר משכיל לדוד שם שכה כתב: "מה שכתב רש"י עברי אפילו לשונינו אינו מכיר, קשה היכי הוה מצי לומר כן, דהרי יאמר לו פרעה אם כן איך היה מדבר עמך ופותר לך החלום, והלא לא היה שם עברי אחר להיות מליץ.

והיה נראה לומר דמשום הכי לא אמר אינו "יודע", אלא אמר אינו "מכיר", כלומר יודע הוא לדבר בלשון מצרי על צד ההרגל, אבל אינו מכיר בטיב הלשון לדבר על בוריו בדקדוק.

**אלא** דבין כך ובין כך קשה מנא ליה לרש"י ז"ל הך פירושא, והלא במדרש בראשית רבה לא אמרו אלא נער שוטה, עברי שונא, לכך נראה לפרש כוונת רש"י ז"ל כמו שפירשו גבי מה שאמרו רז"ל שבת [י"ב ב'] אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, דאין הכוונה שאינם יודעים, אלא ששונאים אותו ואין רוצים לזקק לו, הכא נמי רצה לומר אפילו לשונינו אינו מכיר, כלומר הוא שונא אפילו לדבר בלשון מצרי לפי ששונא אותנו, וזה היה באמת דרכם של ישראל וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שלא שינו את לשונם, והשתא עולה פירוש רש"י בקנה אחד עם מה שכתוב במדרש עברי שונא".

**והנה** הגם שדפח"ח ופירושו מתוק וחרף, בעניותי יש לי להעיר, חדא שנעלם ממני היכן פירשו ומי פירש שמלאכי השרת אין **מכירים** בלשון ארמי, הכוונה שמלאכי השרת **שונאים** לשון ארמי, מגונה פירשו, מאוס אמרו, עיין בפסקי הרא"ש ברכות (פ"ב סימן ב'), ובתוספות רא"ש שבת (י"ב ב'), ובדברי שאר רבותינו הראשונים שם, ובספר שערי זהר שבת שם, ובאריכות בשו"ת עמודי אש (סימן ג' אות ל"א), אבל כעת לא ראיתי שפירשו שהמלאכים **שונאים** לשון ארמי, ונפקותא גדולה יש אם הוא רק מגונה או שנוא וז"ב. [ועיין אוצר הגאונים שבת שם, ובתשובות רב שרירא גאון ובנו רב האי שבקובץ התורני "צפונות" (שנה א' גליון ג' דף ז') העלו דאף יחיד המתפלל לקב"ה יכול להתפלל בלשון ארמית ע"ש, וזה כדברי זקני הגאון ז"ל בספר כף החיים (סימן תקפ"א אות כ"ו), וגם בספר שלחן הטהור (סימן ק"א זר זהב סוף אות ד') כתב דיחיד יכול לומר סליחות האמורות בלשון ארמי ונתבאר במקומו בס"ד ואכמ"ל].

**ואף** אם תמצי לומר שיש שפירשו כך, תינח בגירסה עברי שונא, אבל לגירסת רוב כתבי היד שגרסו שונה וכדכתב במנחת יהודה וכו"ל או לגירסה שוגה מאי איכא למימר.

ותו עם שאיני כדאי תמה אני על עצמי האם לכך נתכוין רש"י ז"ל שמה שאמרו רז"ל עברי שונא הכוונה ששונא לשונם, ולכן הוציאה רש"י ז"ל בלשון שאין מכיר לשוננו ושנסביר בו שהכוונה שמכיר אלא ששונא, ולמה לא יכתוב בקצרה עברי ששונא לשונם, ותו לא מידי ועיין.

**ומעלת** הרב חו"ב רבי יוסף חיים אוהב ציון שליט"א העירני לדברי הגאון רבי יהודה כלץ ז"ל הראשון, ממגורשי קסטיליה בעל ספר המוסר, בספרו משיח אלמים על פירוש רש"י לתורה (דצ"ט ע"א) שכתב: "אומרו אפילו לשונינו אינו מכיר, יש להקשות שהרי כבר [שר המשקים] דיבר עמו בבית הסוהר ויוסף הבין לשונו ופתר חלומו וחלום האופה.

**ואומר** אני לפי דעתי שלזה דקדק רש"י ז"ל בלשונו באומרו אינו "מכיר", ולא אמר אינו "מבין", כי היה מבין, אבל לא היה מכיר הלשון בעצם לפי שלא נולד בו, וזה מה שהיה אומר שר המשקים עם היות שלפי האמת חכם כמו יוסף מסתמא כבר היה מכיר לשונם מאחר שנשתהה כל כך זמן במצרים". ודבריו כעין דברי הגאון משכיל לדוד ז"ל.

**ובעניותי** יש לי להעיר בדברי קדשם ז"ל, כי לענ"ד פשט לשון רש"י ז"ל אפילו לשונינו אינו מכיר הוא כפשוטו שאינו מבין לשונינו כלל, וכדכתב רש"י ז"ל דברים (כ"ח מ"ט): "גוי אשר לא תשמע לשונו, שלא תכיר לשונו, וכן תשמע חלום לפתור אותו, וכן כי שומע יוסף אינטינדר"י בלע"ז (פערשטעהן) "עכ"ל, הרי שלא תכיר לשונו פירושו שלא תבין לשונו, וגם כאן פירושו שיוסף לא היה מבין לשון מצרים ודוק.

**והאיר** השי"ת עיני ומצאתי עכשיו לשארי ראש הגולה הגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו בן יהוידע סוטה (ל"ג א') שכתב: "בא גבריאלי ולמדו שבעים לשון. קשה אף על גב דאיכא שבעים לשון מלבד לשון הקודש, מכל מקום יוסף הצדיק ע"ה ודאי היה יודע לפחות שתי לשונות מן השבעים, שהוא לשון ארמי שהיו מדברים בו עם אנשי המדינה בארץ כנען, ולשון מצרי שהיה מדבר בו במצרים באותם י"ג שנה מעת שירד עד עת שיצא מבית האסורים, ואם כן הוה ליה למימר בא גבריאלי ולמדו ס"ח לשונות.

**ובס"ד** נראה לי בכל לשון ולשון יש הגיון [=סגנון] פשוט שמדברים אותו המון העם, ויש הגיון צח מאד שמדברים בו לפני שרים ומלכים, וכמו שיש בלשון ערבי ובלשון תורכי, על כן יוסף הצדיק ע"ה הגם דהיה מדבר בלשון ארמי ובלשון מצרי, הוא פשוט ואינו צח שראוי לדבר בו בפני המלכים, ובא גבריאלי ולימדו לשון צח בשבעים לשונות, שהיה יכול לדבר בו בפני המלך, ולכן ברכו יעקב אבינו ע"ה בן פורת יוסף בן פורת לשון חן, עלי עין הוא עי"ן לשונות שדברת בהם בלשון צח בפני המלך, שנשאת חן בהם", ודפח"ח, ונתתי הודאה על חלקי דזכיתי אני עני לדעתו הרמה, כן יעזרנו השי"ת אנס"ו. [ומה שכתב שפת מדינת כנען ארמית היתה, לכאורה צ"ב, דבפשוטו דברו כנענית].

**ודע** דתמה אני על עצמי שכל גדולי רבותינו נ"ע לא הביאו דברות רבותינו בספר הזהר הקדוש שהזכרנו לעיל, שמתבאר דיוסף אכן ידע שפת מצרים עוד בהיותו בבית פוטיפר כנ"ל, ולא ידעתי טעמו של דבר.

## ג. בענין רוח אלהים בו

**בראשית** (מ"א ל"ח): "ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו".

**ותרגם** אונקלוס: "ואמר פרעה לעבדוהי הנשכח כדין גבר די רוח נבואה מן קדם ה' ביה".

**וכתב** רבי אליעזר מגרמייזא ז"ל בספרו רוקח על התורה שם (דף רפ"ג): "רוח אלהים בו, אלהים משמש לשון חכמה, ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה (שמות ל"א) ולכך בכל מעשה בראשית אלהים".

**ונראה** שרומז גם לדברי תרגום ירושלמי שתרגם: "בראשית ברא אלהים - בחכמא, ברא ה'", וכדברי הפייט רבינו אברהם ך' עזרא ז"ל בפיוט הקדוש "צמא נפשי": "ברא כל בחכמה", וחמיו רבינו יהודה הלוי ז"ל ברשות לקדושה דיום הכיפורים פייט: "זה עולמך יעידך כי אין בלעדיך, חכמתך בכל מבוארת, ואות חותמך ניכרת" ע"ש, וככתוב הכל בחכמה עשית.

**אבל** הראיה שהביא הרוקח שאלהים משמש לשון חכמה מהפסוק ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה, איני מבין, דשם אכן כתוב במפורש **בחכמה**, אבל אלהים סתם מנין שמשמש בלשון חכמה, ודוגמא לזה תראה במנחות (ל"ז רע"א) ועוד, ועיין.

## ד. בענין טענת יוסף על אחיו מרגלים אתם

**בראשית** (מ"ב י"ד): "ויאמר אליהם יוסף הוא אשר דברתי אליכם לאמר מרגלים אתם".

**בספר** "מבחר כתבים" לגר"מ בהגאון רש"ש ז"ל (דף כ"ד) כה כתב: "מפרשי הפשט נתקשו בזה הפסוק, ונראה לומר, שיוסף הבליע בנעימת לשונו בחינה שניה במאמרו, כי האחים שמעו מאמרם "והאחד איננו", על זה אמר יוסף, שבמה אשר האחד איננו (שמכרתם אותו הנה), גרמתם בעצמכם שדברתי עמכם קשות ודברתי אליכם מרגלים אתם.

**ומה** שיוסף התעולל עליהם בטענת מרגלים אתם, ולא מצא עלילה אחרת להתגולל עליהם - שמעתי בילדותי מפי זקני הרב הגאון מורנו הרב יוסף ז"ל, שיוסף היה ירא פן בשבתם בבית האסורים, ידרשו מהאנשים אחרי מולדת יוסף מי הוא ומי אביו, אחר שדבר הנהגתו עמהם היה לפלא בעיניהם, ואולי ישמעו כי היה בראשונה עבד, ואחרי זה עלה לגדולה, ומזה יבינו בנקל שהוא יוסף אחיהם. לכן אמר עליהם שמרגלים הם, ומאשר שנאחזו בסבך מדיני, ייראו לנפשם לנסות לדבר על דבר מכורתו ותולדתו של המושל יוסף.

**ואחרי** זה ראיתי לרבי חיים כ"ץ ז"ל בספר מלחמה בשלום (תוכן עלילות חלק א') אשר סיפר שזבולון אמר שם לשר בית האסורים: מדברייך אלופינו נשמע כי אין המשנה למלך מילידי הארץ, הגד נא לנו, איפה ארץ מולדתו, ואחרי זה האחים התלוננו על זבולון באמרם: פיך שלחת ברעה, מבלי שים לב כי לא מחכמה שאלת על זה, כי אולי יגיד לאדונו המשנה בתום לבו כי שאלנו ארץ מולדתו, ואז יתרץ לאמר, הוא הדבר אשר דברתי מרגלים הם, כי מה להם לשאול ארץ מולדתו אם לא כי דבר מדיני יצוק בהם", עד כאן מספר מבחר כתבים. [הביאור הנ"ל בטענת

יוסף כנגד השבטים מרגלים אתם - כמדומני דכך אומרים גם משמו של רבינו הגדול הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל].

והיום כ"ה תשרי יום הילולא דרבינו הגדול חתם סופר זצ"ל הייתי לומד בחיבורי קדשו, כאשר קבלנו מרבתינו דכן ראוי וכן הגון ללמוד ביום ההילולא של הצדיק הנפטר בחיבורי קדשו, כי כל הלומד ביום הילולא בתורתו של הרב הנפטר, הוא מליץ יושר בעדו, והוא עליו סתרה, וכידוע מפורסם רבנן ז"ל, עיין בכל המובא בחיבורי מנוחת שלום חי"ב (סימן ל"ו) וצרף לכאן.

וראיתי לו בספרו חתם סופר על התורה (פרשת ויגש דרי"ז ע"א) שכה כתב: "ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה, רצונו לומר אל תאמר בחרון אפך אתה לוקח את אחי לעבד, הוה יודע כי העבד הזה הוא טוב כמוך וכפרעה, שהרי אתה [יוסף] מבית האסורים יצאת למלוך על שלא נמצא נבון וחכם כמוך, והנה העבד הזה [בנימין] יהיה יותר נבון וחכם ממך, וסופו שיעלה למעלה עד שיהיה כמוך וכפרעה, ולא תצמח לך טובה מזה" עכ"ל ודפח"ת.

ומבואר באר היטב שיהודה אכן ידע שיוסף היה אסיר בבית האסורים ומשם עלה למלוכה, ולפי זה תימה שיהודה לא השכיל לדעת שהוא יוסף אחיו, אחר שכבר נודע לו שמבית האסורים עלה למלוכה.

ולומר שיהודה רק ידע שהמשנה למלך הוא יוסף היה "אסיר" בבית הסוהר, אבל לא ידע יהודה שהוא "איש עברי" - דחוק מאוד, ובפרט אחר ששר המשקים הכריז בקול לפני פרעה וכל חכמיו ושם אתנו נער עברי וגו', ובודאי שנתפרסם הדבר אצל כל בני מצרים והכל ידעו חדשה מפליאה זו שהמשנה למלך החדש הוא איש עברי שעלה לגדולה ומבית האסורים עלה למלוכה, וצ"ב.

## ה. בענין התפארות במצות יראת ה'

בראשית (מ"ב י"ח): "ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי, זאת עשו וחיו, את האלהים אני ירא", ותרגם אונקלוס: "ואמר להון יוסף ביומא תליתאה דא עיבידו וקיימו מן קדם ה' אנא דחל".

וראיתי בספר פנים יפות בראשית שם שכה כתב: "את האלהים אני ירא, מכאן למדו חז"ל שמותר לפאר עצמו במצות יראת ה', ואף דבכל המצוות כתיב הצנע לכת עם ה' אלהיך, מכל מקום גבי יראה יכול לפאר עצמו, וכמו שמצינו גבי יוסף הצדיק שאמר את האלהים אני ירא ובתרגום אונקלוס (בראשית נ' י"ט) על הפסוק התחת אלהים אני תרגם דחלא דה' אנא.

ואולי הטעם כי כל המצוות הם בסיוע השי"ת, כמו שאמרו הבא ליטרה מסייעין בידו, מה שאין כן ביראה ככתוב מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, על כן אין להתפאר בשאר המצוות כיון שהם בסיוע השי"ת.

ויש לפרש בדרך רמז מה שאמרו רז"ל על גסות הרוח שמותר לתמיד חכם שמיני שבשמיני, שרומז על שמונה פסוקים אחרונים שבסוף התורה שכתבם משה בדמע, ומסיים בפסוק



השמיני המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל, הרי שתיבת "המורא" היא השמינית, ורמזו על זה כי במצות המורא יכול האדם לפאר עצמו, והוא רמז שמיני שבשמינית.

ומה שאמרו לעולם יהיה אדם ירא שמים בסתר הוא ענין מה שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהא מורא שמים עליכם שלא יעבור עבירה בסתר ויאמר מי רואני.

**אמנם** עיקר הטעם כי היראה אין בה התפארות אלא המאמין בהשי"ת מי לי ירא ככתוב הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס את מקנהו והמעלה בזה האמונה בהשי"ת שבידו לשלם לאיש כמפעלו כדכתיב ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו דזה ודאי לפרסם שהוא מאין בהשי"ת באמונה שלימה", עד כאן דברי הגאון פנים יפות ז"ל ודפח"ח.

**ועם** יסוד זה שלימדנו הגאון פנים יפות ז"ל, וכן"ל, יובנו בפשיטות דברי רב נחמן בר יצחק במסכת סוטה (מ"ט ב') באומרו לא תתני יראת חטא דאיכא אנא, ועיין לדודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו בן יהוידע סוטה (שס), וסוכה (מ"ה ב') ע"ש.

**וגם** ראיתי לגאון רבי יצחק פאלאג'י ז"ל בספרו נפש היפה (מערכת י' אות כ"ו דפ"ט ע"א) שעם דברי הפנים יפות דלעיל הסביר מדוע עובדיה קרא על עצמו ואמר שהוא ירא ה' מנעוריו, ככתוב בספר מלכים א' (י"ח י"ב), וכן יונה הנביא אמר עברי אנכי ואת ה' אלהי השמים אני ירא ע"ש.

**ובעניו**ת עם שאיני כדאי תמה אני על עצמי, חדא שנעלם ממני ואיני יודע היכן דברות חז"ל שלמדו מפסוק זה "את האלהים אני ירא", דשאני מצות יראה משאר המצוות ושמותר לו לאדם לשבח ולפאר עצמו בזה שהוא ירא שמים, מה שאין כן בשאר המצוות שאין לו לפאר עצמו בהם, ועיין בזה בחיבורי הנכחי לקמן (סימן ) וצרף לכאן.

**עוד** אינני מבין היטב כשיוסף הצדיק ע"ה אמר "את האלהים אני ירא" מה התפארות התפאר בזה, וכי כשאחד אומר שיש בו מעלה ומידה טובה כגון שהוא זריז, או שהוא ותרן, הלזה יקרא גאווה והתפארות, והרי כבר לימדנו הרמח"ל זצ"ל בספר מסילת ישרים (פרק י"א): "כלל ענין הגאווה הוא זה, שהאדם מחשיב עצמו בעצמו, ובלבבו ידמה כי לו נאווה תהילה, ואמנם זה יכול לימשך מסברות רבות מתחלפות, כי יש מי שיחשיב עצמו בעל שכל, ויש מי שיחשיב עצמו נאה, ויש מי שיחשיב עצמו נכבד, ויש מי שיחשיב עצמו גדול, ויש מי שיחשיב עצמו חכם. כללו של דבר, כל אחד מן הדברים הטובים שבעולם אם יחשוב האדם שישנה בו, הרי הוא מסוכן מיד ליפול בשחת זה של גאווה. אך אחרי שקבע האדם בלבו היותו חשוב וראוי לתהילה, לא תהיה התולדה היוצאת מן המחשבה הזאת אחת בלבד, אלא תולדות רבות ומשונות תצאנה ממנה הנה ימצא גאה אחד שיחשוב בלבו שכיון שהוא ראוי לתהילה" וכו'. [לא הבנתי היטב מהו שיחשיב עצמו "גדול" שכתב הרמח"ל ז"ל, אחר שכבר מנה כל המעלות בעל שכל, חכם, נכבד, ונאה, וי"ל].

**ומבואר** באר היטב דגדר הגאווה האסורה היא "שהאדם מחשיב עצמו בעצמו, ובלבבו ידמה כי לו נאווה תהילה", דהיינו שחושב שמגיע לו שישבחו אותו ושהוא ראוי לתהילה על מעלותיו, אמנם עצם ידיעת מעלת עצמו גרידא בלא שיבקש שבח ותהילה, אין בזה משום גאווה כמפורש להדיא בדברי הרמח"ל ז"ל, ובספר דרך שיחה (פרשת בהעלותך דף תכ"ב) כתוב: "רבינו החזון איש זצ"ל היה אומר כי ענוה אין פירושה שהאדם משקר את עצמו שהוא כלום, אלא הוא

יודע את האמת, ויודע שלא מגיע לו כלום על זה", ולזה נתכוין יוסף הצדיק באומרו את האלקים אני ירא, ומה התפארות התפאר בזה, אתמהה.

**ובפרט** שיש לפרש דברי יוסף הצדיק ע"ה באומרו לאחיו את האלהים אני ירא, דהיינו אני מתיירא מאלקים **שלא יענישני**, על שמעכב אותם אצלו, ונשארו בני בתייהם רעבים ללחם כמפורש במקראות שם, ועיין בספר שפתי כהן שם, ועל פחדו מהעונש אמר כן, ולא בא לדבר במעלת ושבח עצמו, ועיין.

**שוב** נתתי לבי למצוא מקור ליסוד זה שהביא הגאון פנים יפות ז"ל שביראת שמים מותר לו לשבח ולפאר עצמו, ובס"ד חושבני שמצאתי שהוא מקרא מלא בספר ירמיה (ט' כ"ב): "כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל הגבור בגבורתו, אל יתהלל עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי כי אני ה' וגו', ותרגם בתרגום יונתן בן עוזיאל שם: "אלהין בדא ישתבח דמשתבח דחכים ואלוף למידע דחלתי ארי אנא ה' ודוק היטב.

**והחסיד** רבינו יונה ז"ל בספר שערי תשובה (ש"ג אות ל"ד) כתב: "הגאון מן העבירות החמורות המאבדות ומכלות הנפש, שנאמר תועבת ה' כל גבה לב. ומה יועיל קנין כספו ורוב עשרו וגנזי מרומיו אחרי כי נתעב ונאלח, גבהי תפארת גדולתו עמוקים משאול. ואל יתהלל חכם זולתי בעבודת השי"ת **וביראתו**, והבטחון בו ובאהבתו, והדבקות בו, שנאמר הוא תהלתך והוא אלקיך, ונאמר אל יתהלל חכם בחכמתו וגו', כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי".

**ולבאורה** מפורש בדבריו שאכן יתהלל החכם בעבודת השי"ת **וביראתו** ושמע מינה כדברי הפנים יפות ז"ל ודוק. [אלא שרבינו יונה ז"ל הוסיף שיתהלל גם באהבת ה' הבטחון בו והדבקות בו ודוק. ועוד עיין שם בשערי תשובה (ש"א אות כ"ה)].

**ועיין** היטב בדברי התוספות ז"ל מגילה (כ"ה א'): "הכל נגזר עליו חוץ מן היראה כדכתיב אל יתהלל עשיר בעשרו והגבור בגבורתו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" ודוק.

**ובן** עיין היטב במדרש תהילים (פרק ק"ב): "הללויה אשרי איש ירא את ה', זה שאמר הכתוב שקר החץ והבל היופי, אין מתבקש לפני הקב"ה לא יופי ולא עושר, ומהו מתבקש - יראת חטא, שנאמר אשה יראת ה' היא תתהלל, כמה עשה אברהם לפני הקב"ה ולא נתהלל אלא שהיה ירא לפניו, שנאמר כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, וכן הוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל וגו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" ודוק היטב.

**והגאון** רבינו יהונתן אייבשיץ ז"ל בספרו יערו דבש ח"ב דרוש י"ב) כתב: "והטעם כי הכל מה', ואם כן במה יתגאה, אם היותו חכם, אילו לא נתן לו ה' לא היה לו כן, אבל ביראה יתהלל, כי זהו מפאת הבחירה, ואינו בידי שמים, עם כל זה לולי ה' בעזרו, אף יראת ה', בעו"ה יצר הרע כהר גבוה, ולולי עזרו ה' נגד יצר, אינו יכול לו, ולכן במה יתגאה איש, ואין לו אלא תפילה להשי"ת שיעזור לו מיצר הרע" ע"ש.

**ועכשיו** מצאתי בס"ד לרשב"ץ ז"ל בספרו מגן אבות על מסכת אבות (פ"ד מ"א) שהאריך להראות שענין לדעת את ה' היינו יראת שמים, ואביא מקצת מדבריו היקרים: "האדם מתהלל

באחד משלשה דברים כדי שיכבדוהו בני האדם. האחד בחכמה, וזהו היותר חשוב שאפשר לאדם להתהלל בה כי היא בנשמה. והשני בגבורה, וזה אינו חשוב כמו החכמה כי היא בגופו. והשלישי בנכסים, והוא היותר גרוע שבכולן, שהם חוץ לגופו.

ועל זה היה אומר ירמיה הנביא ע"ה, כי אין לאדם להתהלל באחד משלשה אלו אם לא יהיה לאדם יראת שמים, וזהו שאמר, אל יתהלל חכם בחכמתו, וזהו היותר חשוב, ואל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו, וזהו היותר גרוע.

וכל זה אם אין בו יראת שמים, שאפילו החכמה שהיא מעולה כי היא בנשמה, אין להתהלל בה עד שיהיה בה יראת שמים, וכמו שאמר הוא בעצמו, בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם (ירמיה ח' ט'), כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, שישכיל את התורה וירא את השם יתברך וזהו וידוע אותי, **הידיעה הזאת היא יראת ה'**, כמו שתרגם יונתן חכים ואליף למידע דחלתי, וכמו שאמרו בבני עלי שלא היו יראים את השם והיו בני בליעל מבזין קדשי שמים לכבוד עצמן ולהנאתן, אמר עליהם, ובני עלי בני בליעל לא ידעו את ה' (שמואל א' ב' י"ב) ותרגם יונתן "לא הו ידעין למדחל מן קדם ה'", וכן תרגם כי כולם ידעו אותי (ירמיהו ל"א ג') "יילפון למידע דחלתי", וכן תרגם יונתן ולא ידעתי (ישעיה מ"ה ד') "אתקיתנך ולא ידעתא למדחל קדמי", וכן תרגם ותופשי התורה לא ידעוני (ירמיה ב' ח') "לא אליפו למדחל מן קדמי", וכן תרגם טרם ידע את ה' (שמואל א' ג' ז') "עד לא אליף למידע דחלתא דה'", עד כאן דבריו ועוד עיין שם שהאריך ודוק היטב.

\* \* \*

**אבות** (פ"ד מ"א): "בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי".

**ופירש** רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל: "איזהו חכם, הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו, הלומד מכל אדם ואף על פי שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים ניכרים הדברים שחכמתו היא לשם שמים ולא להתיחר ולהתפאר בה".

**והרב** תוספת יום טוב ז"ל שם כתב: "איזהו חכם - פירש הר"ב שראוי להתהלל בחכמתו. ויש להקשות ממה שאמר ירמיה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי. ונראה לי דלא קשיא דסבירא ליה לתנא דידן שזה שאמר כי אם השכל וידוע אותי, הוא עצמו בכלל החכמה והגבורה והעושר שזכר. וכך הוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם שהיא החכמה השכל וידוע אותי. ואל יתהלל הגבור כי אם שהיא הגבורה השכל וידוע אותי וכן העשיר לא יתהלל כי אם שהעושר הוא השכל וידוע אותי. ולכך שאל איזהו חכם וכו' וכן כולם דרך שאלה. לומר כיון שהכתוב אמר בדרך סתימה שיש חכם להתהלל וכן גבור ועשיר ויש לשאול איזהו שכיון בו הכתוב וחקר ומצא חכם שלומד מכל אדם. ופירש הר"ב שנמצא כוונתו לשם שמים, והיינו ממש השכל וידוע אותי. וגבור הכובש יצרו והוא גבורה לשם שמים שלא יחטא לפניו, אין לך השכל וידוע אותי גדולה מזו, שתכלית הידיעה הזאת היא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמח בחלקו ולא נבהל

להון ונמצא פונה כל ימיו לעבודת שמים והיינו נמי השכל וידוע אותי. ולפיכך נאמר אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ואמרו בברכות (ח' א') גדול מי שנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים וכו'. וזה גם כן מזה הטעם בעצמו שאם הוא ירא שמים. ואינו מסתפק ונבהל להון. לא יהיה פנוי לעבודת השי"ת עכ"ל.

**ויש לי להעיר** שראיתי לחד מן קמיא תלמיד הרא"ש ז"ל בספר ארחות צדיקים (שער הגאווה) שכתב: **"הגאווה במעלת החכמה היא משובחת"**, שנאמר כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, ויוסיף הודאה לבורא ב"ה, וגם דעה והשכל ומידות טובות בתפילת החכמה מודה אני לפניך שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, וכמו אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו. ועל זה נאמר ויגבה לבו בדרכי ה', כי יהיה אדם יקר רוח וגבה לב בעניני העולם הבא, שלא יספיק לו במה שזודמן לו, ולא יאמר די במה שתמצא ידו מהם, אלא ימעט בעיניו כל מעשהו, ותגבה נפשו למעלה תמיד, ויתרעם בנפשו כמו שמקצר מעבודת הבורא, ב"ה, **וזאת הגאווה אינה מזקת לענוה אך מסייעתו**, וגורמת לו לשמוח במעלות הטובות, ולשמוח בכבוד חבריו, ולחוס על כבודם עכ"ל, ועם דבריו יובנו בפשיטות דברי רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל ודוק.

**וחד מן קמיא רבינו יחיאל ז"ל** כה כתב בספרו מעלות המידות (סוף המעלה השמינית): "אל ירגיל עצמו במדת הגאווה, כי אינה נמצאת בחסידים ויראי אל, אמנם מי שמתגאה בלבו ושמח לבו עליו על כל מעשיו הטובים אשר קדם ועושה תמיד בכל יום ויום, לא שיתגאה בעבורם על בני אדם, אלא שמתגאה בנפשו ושמח לבו עליו על שהאל פקח עיני לבו והאיר עיני שכלו לבחור בדרך החיים והטוב - דבר זה איננו מזיק לענוה ולנמיכות ולשפלות הרוח כלל, אבל הדרך הזה מסקל מלפניו הגאות הרע ומוסיף חיל ואומץ ללכת בדרכי האל", והשוה לדברי בעל ארחות צדיקים הנ"ל ודוק.

**והנה** אחר שדרך לימודי נתברר אצלי בבירור גמור שפירוש רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל על **מסכת אבות**, בנוי מיוסד ומושתת על פירוש רבינו **הרשב"ץ** ז"ל למסכת אבות, וכמו שהראיתי בחיבוריי בכמה מקומות, אמרתי לעיין בפירוש הרשב"ץ לאבות שם, ואולי נזכה להבין משם כוונת רבינו עובדיה ז"ל על נכון, ואכן כאשר דימיתי כן מצאתי בס"ד, וזו לשון הרשב"ץ ז"ל שם: "האדם מתהלל באחד משלשה דברים כדי שיכבדוהו בני האדם. האחד בחכמה, והוא היותר חשוב שאפשר לאדם להתהלל בה כי היא בנשמה. והשני בגבורה, וזה אינו חשוב כמו החכמה כי היא בגופו. והשלישי בנכסים, והוא היותר גרוע שבכולן, שהם חוץ לגופו.

**ועל** זה היה אומר ירמיה הנביא ע"ה, כי אין לאדם להתהלל באחד משלשה אלו אם לא יהיה לאדם יראת שמים, וזהו שאמר, אל יתהלל חכם בחכמתו, וזהו היותר חשוב, ואל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו, וזהו היותר גרוע.

**ואמר** הכתוב, כי אין לאדם להתהלל, כי אם בהשכל וידוע אותי כי באלה חפצתי, כי חפץ האל הוא שישכיל האדם בתורתו, וידע ליראה אותו, ועל דרך זו בא בן זומא ואמר, כי בשלשה דברים אלו, שהם החכמה והגבורה והעושר, יש מידה להתהלל בה האדם, וגם במדה הכוללת לכולם והיא הכבוד, כי לא יתהלל האדם באלה אלא כדי שיכבדוהו בני אדם", ודון מינה לדברי רבינו עובדיה ז"ל ודוק היטב.

## ענייני חג החנוכה

אין לך גרוע מן ה'ספק' / רדיפת ישראל על ידי אומות העולם / גזירת מלכות יון על איבוד הדת / הבטחת השי"ת ליעקב אבינו ע"ה - כל האומות סופם שיתבטלו וישראל יישארו / בהגיע ימי חג החנוכה צריכים להתבונן בחסדי ה' עמנו / 'מאי חנוכה? דתנו רבנן' / מוארע נס חנוכה / 'רבים ביד מעטים' / כאשר גוזרים על התורה - יוצאים למלחמה! / כל הקדוש מחבירו - חרב מחבירו / כל זמן המקודש מחבירו - היצר פועל יותר ויותר / קיום מצוה בימים מקודשים מעלתה גדולה יותר / 'לשכחם תורתך' - עיקר הגזירה על תורה שבעל פה / 'לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך' - עיקר הגזירה על החוקים דייקא / 'לשנה אחרת' קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל ובהודאה / בכל שנה מתחדשת ההארה של 'נס חנוכה' / ימי החנוכה אינם 'יומא דפגרא' / הודאה לה' יתברך על ידי עסק התורה / 'תחילת מפלה שינה'

### אין לך גרוע מן ה'ספק'

**נראה** היום בעזרת ה', להתבונן קצת בענייני חג החנוכה, נקריא קצת מלשון הרמב"ם באיגרת תימן, מה ששלח לחזק את כלל ישראל שהיה עליהם גזירות 'שמדא' [הרי גם בזמן שאנחנו נמצאים בו זה אותו דבר, יש כל מיני 'נסיונות' וכל מיני 'קשיים' וצריכים להתבונן במה להתחזק], ונקריא פסקא אחת, מה ששייך לענין שלנו לענין 'חנוכה', כך הוא כותב: "ועתה אחינו, חייבים אתם להטות אוזנכם ולשמוע מה שאסדר לפניכם, ותלמדוהו לטף ולנשים", זה לא רק ל'חכמים', אלא כל הציבור בכללותו, אנשים נשים וטף מחוייבים להטות אוזן, ו'איש את אחיו יעזור', 'כדי שיתקיים להם מה שהסתפק מאמונתם', כלומר, מה שנגרם ספיקות ב'אמונה', "ותתחזק בנפשותם האמת שאין לזוז ממנה, ויצילו הבורא ויצילכם מן

א. הרי זה ידוע, כי בזמן הרמב"ם ע"ה, היישוב היהודי בארץ 'תימן' פנה אליו בשאלה מכמה סיבות, דבר ראשון: בארץ ההיא היה שם צרות, צרות צרורות, וכרגיל מי סובל? היהודים. וכשיש צרות, יש גם כן 'משיחים' למיניהם.. עמד אחד שטען שהוא 'משיח', והתחיל לבלבל את הציבור, והם היו נבוכים, מיהו מבלבל אותם, משגע אותם, לא ידעו מה לעשות. והתקופה ההיא הייתה תקופה קשה, היה גזירות 'שמד' בכל תפוצות ישראל, ב'תימן' ובארצות ה'מערב', וב'ספרד' ובכמה מקומות אחרים. לכן שלחו לרמב"ם בבקשה שיאיר את העיניים ויחזק את הלבבות. מה צריכים לעשות, במה צריכים להתחזק.

ורבינו הרמב"ם באיגרת המופלאה שלו 'איגרת תימן', הוא כותב לחכמים מארץ תימן, לציבור שם, מה צריכים לעשות בעת חשוכה כזו, בעת שאור וחושך משמשים בערבוביא, ויש ריבוי צרות, במה צריכים להתחזק.

**הספק'.** כי אין לך דבר הגרוע מן ה'ספק'. 'ספק' בגימטריא 'עמלק' (כידוע, זה אותו חשבון, אותה גימטריא), כי זה הכח של 'עמלק' - להטיל ספיקות בענייני 'אמונה'. 'אשר קרך בדרך' (דברים כה יח), לשון 'קור' (ע' רש"י שם), שהוא קירר את ה'אמונה' על ידי 'ספיקות': 'אולי כך, ואולי כך'. זה הענין של 'עמלק'. ולכן מתפלל הרמב"ם שיצילנו הבורא - ויצילכם מן הספק. כי 'אין שמחה כהתרת הספיקות' (פמ"ג או"ח סימן תרפב מש"ז אות א, מצודת דוד משלי טו ל).

### רדיפת ישראל על ידי אומות העולם

**ואחרי** שהרמב"ם מאריך להראות איך נרדפו כלל ישראל על ידי אומות העולם, מוסיף הרמב"ם לציבור בתימן לעודד אותם ולנחם אותם, "ואתם אחינו, האינכם יודעים

ב. 'אין ישראל אומה אלא בתוריתה'

כך הרמב"ם כותב: "דעו, שזאת היא תורת ה' האמתית, שניתנה לנו על ידי אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים, שבתורה הזאת הבדילנו הבורא משאר בני העולם", תורתנו הקדושה, תורת אמת, שקיבלנו מהבורא יתברך, בזה אנו נבדלים מכלל שאר בני העולם. רב סעדיה גאון ע"ה (אמונות ודעות מאמר ג פרק ז) כותב: 'אין אומת ישראל אומה אלא בתורתיה'. 'תורותיה' היינו 'תורה שבכתב' ו'תורה שבעל פה', בזה אנו נבדלים משאר בני העולם. "שנאמר רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם, ויבחר בזרעם אחריהם, בכס מכל העמים כיום הזה" (דברים י טו), ונפלא להתבונן בפסוק הזה: רק באבותיך חשק ה'. כביכול, הבורא יתברך יש איזה 'חשק', ומה החשק? לאהוב אותנו. במה זה מתבטא? שהוא בוחר בנו מכל העמים ונותן לנו את תורתו. "ואין זה לפי שהיינו ראויים לכך, אלא בחסדו של הבורא שהתחסד אלינו והטיב לנו". מה שכלל ישראל קיבל את התורה זה מחמת 'חסד' מיוחד שהבורא יתברך האיר פנים אלינו בטובו והטיב לנו, ובזכות מה כל ההארות פנים והחסד הגדול הזה? "בשביל שקדמו לאבותינו מעשים טובים בידיעת הבורא ובעבודתו". מה שהיה אצל אברהם אבינו ע"ה ושאר האבות הקדושים, ששתלו ונטעו אמונה בבריאיה. "שנאמר לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכס" (דברים ז, ז), רק בזכות האבות הקדושים. לכן קיבלנו את התורה שזה מבדיל אותנו משאר האומות, "ומפני שייחד אותנו הבורא במצוותיו ובחוקותיו, והתבררה מעלתנו על זולתנו בכללותו ובמשפטיו", בזה שקיבלנו את התורה והמצוות התברר העליונות והמעלה של כלל ישראל משאר הברואים, כמו "שנאמר: ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים", המשך הפסוק: ככל התורה הזאת אשר אנכי נותן לפניכם (דברים ד ח), כל זה גרם ש"קנאנו עובדי עבודה זרה כולם", כל הגויים, "על דתינו קנאה גדולה". ו'אין שנאה כשנאת הדת'.

### מעלת ישראל מכל הנבראים בבריאיה

**הגמרא** דורשת במסכת שבת (פט.): 'הר סיני', למה נקרא שמו הר 'סיני', מפני שבו ירדה שנאה לעולם. כשכלל ישראל עמד בהר סיני וקיבל את התורה הקדושה, ברגע שקיבלנו את התורה, נוצרה שנאה לכלל ישראל. הם מקנאים. הם יודעים שאנחנו האומה הנבחרת. על ידי מתן תורה נעשה עם

שבימי נבוכדנצר הרשע הכריחו את ישראל לעבוד עבודה זרה", נבוכדנצר הרשע גזר שכל כלל ישראל חייב לעבוד 'עבודה זרה', היה לו 'עבודה זרה' מיוחדת ב'בקעת דורא', היה לו שם איזה מין אלוה עם 'כישוף' והיה צועק ומדבר ומטעה את העולם, ומי שלא היה שומע היה הורג אותו, כמו שידוע במקראות (דניאל פרק ג), "ולא ניצלו מן הנמצאים", מכלל ישראל באותו דור, מי לא כרע לאותה עבודה זרה? "אלא דניאל חנניה מישראל ועזריה". רק הם שיכלו לעמוד כנגד הגזירה הזו של נבוכדנצר. "וסוף דבר השמידו הבורא יתעלה, והאביד נימוסו, וחזרה האמת למה שהייתה".

ישראל 'עם סגולה' [ידוע שהבריאה מחולקת ל'דומם' (כמו ה'עפר' ו'האבנים'), ויש מעלה מעליה, זה ה'צומח' (שאר ה'צמחים', 'עשבים', 'אילנות'), ואחר כך יש את ה'חי' (כל 'בעלי החיים', ה'סוסים' וה'חמורים' וכיו"ג), ואחר כך ה'מדבר', (כל הבריאה שמדברים, בני אדם המדברים). מוסיף על זה בעל הכוזרי בספרו (מאמר א אות לא והלאה) וכותב: כי יש עוד סוג, עוד מין, שהוא למעלה מהם. מה הוא? כלל ישראל (וע"ע שערי קדושה למהרח"ו ח"ג שער ב)], ונגרמה שנאה וקנאה גדולה על דתנו. "וילחצו מלכיהם בשביל לערער עלינו שטנה ואיבה", השורש של כל השנאה הכבושה לעם ישראל אצל אומות העולם, "ורצונם להלחם בה' ולעשות מריבה עמו", אם היה אפשר להם לאומות העולם הם היו (כביכול) נלחמים עם ה' יתברך, אבל "ואלהים הוא ומי יערב לו?", מי יכול להלחם עם הבורא.

### כל המלחמה של אומות העולם בישראל - כוונתם במלחמה כלפי הבורא יתברך

ומוסיף הרמב"ם (להקשיב היטב), "ואין לך זמן מאז שניתנה לנו תורה, עד זמנינו זה, שכל מלך עובד עבודה זרה גובר או מכריח או מתגבר או אונס, שאין תחילת כוונתו ודעתו לסתור תורתנו ולהפוך דתנו באונס בנצחון ובחרב". מאז שעם ישראל קיבל את התורה, כל דור ודור עומד ה'המין' שלו, עומד אותו מלך שרוצה לעקור ולסתור את תורתנו ב'כח הזרוע', 'נצחון בחרב', והרמב"ם מונה את חלקם: "כמו עמלק, וסיסרא, וסנחריב, ונבוכדנצר, ושיטוס ואדריאנוס, והרבה כיצא בהם", כל האומות כולם, מי שיסתכל ב'דברי הימים', בתולדות של כלל ישראל, יראה כי תמיד יש 'מהלך' אצל אומות העולם לעקור ולקעקע את תורת ישראל על ידי 'כח הזרוע'. "וזה הנוע האחד משני הנועים", המין אחד משני המינים, "שהתכוונו בו לנצח החפץ האלוהי". זה אופן אחד. זה דרך אחת שבהם השתדלו אומות העולם, מלכי אומות העולם, לבטל את החפץ האלוהי, מה שהקב"ה בחר בנו ונתן לנו את תורתו. זה מין אחד, ב'כח הזרוע' ניסו. "אבל", מוסיף הרמב"ם, "הנוע השני", המין השני, "הם המחודדים משאר המלכויות והחכמים מיתר הלשונות, כמו ה'אדומיים' וה'פרסיים' וה'יוונים', שאלו כמו כן שמו כוונתם לסתור דתנו ולהפך תורתנו בטענות שטונונים עליה ובקושיות שמחברים", אבל הם עשו את זה במהלך חדש, שרצה לסתור את תורתנו הקדושה לא ב'כח הזרוע' על ידי 'חרב' ו'מלחמה', אלא על ידי 'טענות ומענות', 'קושיות' ו'סתירות'. 'חכמה'. 'חכמת יון'. בזה רצו לסתור את תורתנו הקדושה. "ומגמתם בכל זה, להפך התורה ולמחות עקבותיה בחיבוריהם, כמו שהתכוונו האנשים במלחמותיהם", כמו אותם הכת הראשונה, המין

### גזירת מלכות יון על איבוד הדת

ומה שייך לענין שלנו, זה מה שהרמב"ם כותב כאן: "וכן ארע בבית שני, כשגברה מלכות יון הרשעה וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל, לאבד הדת", כל מגמתם וכוונתם של מלכות יון זה לעקור ולקעקע את 'דת ישראל', את תורתנו הקדושה, איך זה מתחיל? "וגזרו עליהם חילול שבת, ולהפר ברית מילה, ושיכתוב כל אחד מישראל בלבושו שאין להם חלק בה' אלהי ישראל", זה מה שהם ביקשו היוונים, שכלל ישראל יכפור בבוא יתברך "ושיחקוק בקרן שורו כענין הזה, ואחר כך שיחרוש בו", כמו שדרשו רבותינו (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב, בראשית רבה פר' ב ס"ד) כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלהי ישראל. "ועמדו בגזירה זו כמו", בערך, "חמישים ושתים שנה", מלכות יון הרשעה הייתה שולטת על כלל ישראל

הראשון, שרצו ב'כח הזרוע' ב'נצחון' וב'חרב' לסתור תורתנו. כך בדיוק הכת השניה. חפצים המה לסתור את התורה, אבל באופן חדש, לא ב'כח הזרוע', אלא ב'כח הטענה'.

### כל כלי יוצר עלייך לא יצלח

אומר הרמב"ם, "וזה לא יצלח ולא זה", יש לנו הבטחה שאלה ואלה יכרעו וייהרסו. לא יצלח שום דבר, "שהקב"ה בישר אותנו על ידי ישעיהו, שכל אנס או נצחן שיתכוין לסתור תורתנו ולבטל דתנו בכלי זיין", ב'נשק', "יישבר הבורא כלי מלחמתו ולא יצליחו. וזה על דרך משל, כלומר: שעצתו לא תושלם לעולם. וכמו כן כל טוען שיתכוין לבטל מה שבידינו, יצא מחוייב מן הדין בטענתו ויבטל אותה ולא תתקיים, כמו שנאמר, בספר ישעיה (נר יז), "כל כלי יוצר עלייך לא יצלח, וכל לשון תקום איתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה'", מפרש הרמב"ם, 'כל כלי', כלומר כל 'כלי נשק' שינסו אומות העולם להלחם איתנו, 'לא יצלח', זה יישבר, ייהרס, 'וכל לשון', כל אומה שתקום ב'כח הלשון' לסתור ב'טענות ומענות' את תורתנו הקדושה 'תרשיעי', את תעשי אותה שהיא רשעה בדיון, את תנצחי, כלל ישראל ינצח. זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה'. אלה הם המהלכים שהיו בכלל הבריאה בשני אופנים אלו לעקור את דת ישראל.

### כל הכתות שקמו לערער על היהדות כולם יאבדו

והרמב"ם מוסיף אחר כך: "ואחר כך התחדשה כת אחרת", כת שלישית, "שמגדלת בענינה ומררה חיינו משתי עניני הכתות, כלומר מכת ההתגברות ומכת הטענות והקושיות", וזו הכת של ה'נצרות', "וראתה בעצה להכחיד שם האומה הזאת בדרך אחרת", איך? "והוא שהתנכלה בעצתה להתודע בשם 'נבואה', ולהדש דת מבלעדי תורת ה'. והודיעה ברבים ששתי התורות מאת ה', וכוונתה לחדש ה'ספק' ולהכניס 'מבוכה' בלבושנו". זה טענת הנוצרים וזה המהלך שלהם. לא ב'כח הזרוע' ולא ב'כח קושיות', אלא בכח 'תוספת': יש עוד דת חדשה. וכאן הרמב"ם מאריך, (לא אקריא את זה), מה יצא הסוף עם זה. ואחר כך "עמד אחריה משוגע", מי זה ה'משוגע'? אצל הרמב"ם כידוע זה המוסלמי המפורסם (היה משוגע



בגזירותיה ברשעות הזו במשך 52 שנה. לא יום ולא יומיים, תקופה ממושכת. "ואחר כך איבד הקב"ה ממשלתם ודתותיהם יחד", האומה של ה'יוונים' נאבדה יחד עם ה'ממשלה' שלה, עם ה'כח' וה'עוצמה' שלה. כל ה'אימפריה' של 'יון' כרעה יחד עם הדת שלה. התבטלה ואיננה. "וכן תמצא ברבותינו אומרים ברוב המקומות: פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה שמד על ישראל", בכמה מקומות בבתלמוד יש שגזרו כל מיני גזרות כל מיני שמדות, אבל הסוף "ושלום על ישראל, כך וכך גזרו עליהם, ואחר כך היה מבטל הבורא יתברך הגזירה ההיא, והיה משבית אותה, והיה מבטל ומשמיד הגזר אותה". כך הכלל בדינו: "וכן אמרו ז"ל שמדא עביד דבטיל". השמד עתיד להתבטל.

הבטחת השי"ת ליעקב אבינו ע"ה - כל האומות סופם שיתבטלו וישראל יישאר

ואומר הרמב"ם כי זה מה שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו ע"ה, "וכבר הבטיח הקב"ה ליעקב אבינו ע"ה, שאף על פי שישתעבדו האומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם", האומות יתגברו עלינו, אבל כלל ישראל יישאר ויעמוד, "הם יישארו ויעמדו, והמשתעבדים בהם יחלפו ויאבדו, כמו שנאמר", בספר בראשית (כח יד), "והיה זרעך כעפר הארץ", לומד הרמב"ם פשט נפלא בפסוק הזה: מה ההבטחה 'והיה זרעך כעפר הארץ?' "כלומר, אף על פי שהם נתונים למרמס ולמרפס", כלל ישראל נתונים למרמס ולמרפס, "כעפר הזה שהכל דרוסים אותו", מי לא דורך על ה'עפר'? כולם 'הולכים', וכולם 'דורסים' וכולם 'רומסים' את העפר, אבל הסוף

באמת), "ונהג כמנהגו, כלומר: לשנות דתנו", וגם על זה אומר הרמב"ם כי אף אחד לא יצליח, ואי אפשר שכלל ישראל חלילה יינזק מהם, כמו שביאר את הפסוק: 'כל כלי יוצר עלייך לא יצליח, וכל לשון תקום איתך למשפט תרשיע', זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאום ה' (ישעיה נד יז).

והרמב"ם מוסיף אחר כך: "ושלשת המערערים האלה", שלשת הכתות הללו, "כלומר: כת האנסים", ב'כח הזרוע', "הכת הטענות טענות, והכת המדמה לדתנו, כולם יאבדו, ואם תראה להם שום גבורה ונצחון בשום זמן", אם בכל זאת תראה שלכאורה השעה משחקת להם, שיש איזה תקופה שהם ה'מנצחים', שהם ה'גיבורים', אומר הרמב"ם: "לא תעמוד להם הגבורה ההיא ולא יאריך להם הנצחון ההוא", זה נצחון לזמן, נצחון עראי, אבל לא חלילה נצחון לנצח. "וכך גזר עמנו בוראינו יתברך, והבטיחנו מעולם ועד עולם, שכל זמן וזמן שיעמוד על שונאיהם של ישראל - (בלשון נקיה) - "שמד, או שייתחדש עליהם שום רוגז, שהוא עתיד לסלקו ולהסירו", הקב"ה בסוף יבטל את כל הצרות הללו. וכמו שאמר דוד המלך ע"ה בספר תהילים (קכט, א-ב): 'רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל, כלל ישראל בוכה לפני הבורא: 'ריבון העולמים, הרבה צוררים ציערו אותי מ'נעורי', מזמן שכלל ישראל נהיה 'אומה', תמיד רודפים אותנו', 'רבת צררוני מנעורי', הוא כופל את זה מרוב כאב וצער (תהילים שם ב), אבל, אף על פי כן, גם לא יכלו לי'.

הוא, "וסוף שייגברו וינצחו", שכלל ישראל יתגברו וינצחו. "וכן על דרך משל, כמו שהעפר, שדורכים עליו, "ובאחריתו יעלה על הדורסים אותו, ויישאר הוא", בסוף מי מכסה את מי? העפר מכסה את כולם. כשקוברים את האדם מכסים אותו בעפר. "והדורסים אותו לא יעמדו". כלל ישראל נמשל 'כעפר הארץ', דורסים ורומסים אותו, אבל בסוף העפר הוא שעולה, הוא שנשאר, הוא שמכסה, וזה שדרס בטל מן העולם ואינו. ושלוש על ישראל. ואני מסיים עם לשון הרמב"ם (בהמשך, וצריכים להתבונן בזה): "וכן הבטיחנו הבורא על ידי נביאיו, שלא נאבד ולא יעשה עמנו בליה", חלילה, תמיד כלל ישראל יישאר, "וכמו שאי אפשר שתתבטל מציאותו של הקב"ה, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם", כמו שהבורא יתברך אי אפשר, אין מציאות חלילה וחס שתתבטל מציאותו, כך כלל ישראל לא שייך כל עיקר שיתבטל, כמו שאמר הפסוק במלאכי (ג ו'): 'כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כילתם'.



### בהגיע ימי חג החנוכה צריכים להתבונן בחסדי ה' עמנו

**בדבר** הזה צריכים להתחזק ולהתבונן כשבא חג חנוכה, כשבא המועד הזה. בשביל מה נקבע המועד הזה? בשביל ההתבוננות. להודות ולהלל על הניסים. הגמרא אומרת במסכת שבת (כא:): 'מאי חנוכה?', אומר רש"י (ד"ה מאי חנוכה): על מה תיקנו את הנס? 'על איזה נס קבעוה?'. 'דתנו רבנן'. והגמרא מביאה ברייתא: שמונה ימים של ימי חנוכה אין להספיד בהם, אין להתענות בהם. ולמה תיקנו את ימי החנוכה? כיון שבזמן בית שני כשגברה מלכות יון, וגזרו מה שגזרו, וטמאו את כל השמנים, ואחר כך מלכות בית חשמונאי נצחו, וגרשו אותם, חיפשו שמן ולא מצאו אלא פך אחד של שמן, ונעשה נס ונדלק שמונה ימים, ולשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל ובהודאה". (כך לשון הגמרא שם).



### 'מאי חנוכה? דתנו רבנן!'

**וכבר** אמרו המפרשים: 'מאי חנוכה? דתנו רבנן!'. במה מתבטא 'חנוכה?', ב'תנו רבנן'. בלימוד תורה. להוסיף בלימוד, להוסיף בלימוד של 'תורה שבעל פה', כי הנצחון היה של 'חכמה', של 'תורה שבעל פה' כנגד חכמות יון, (כמו שנבאר בהמשך בעזרת ה'). זה המועד שנקבע לציון הנס של לימוד תורה שבעל פה.



## מאורע נס חנוכה

ותחילה צריכים אנו להתבונן ולבאר קצת את מאורע הנס של חנוכה. כדי להלל ולהודות. צריכים לשנן את הנס של מלכות בית חשמונאי. בתפלת 'על הניסים', פותחים: 'על הניסים ועל הפורקן', ('פורקן' פירושו 'פדות', 'ישועה' - אונקלוס שמות ח יט, מצודות תהלים קלו כד. וע"ע חוקי רצונך ח"ב סימן ח אות ג), 'על הגבורות ועל התשועות, ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה'. הזכרנו דברי הרמב"ם כי התקופה של הגזירות הקשות הללו היו במשך 52 שנה, בהם פרצו היוונים פרצות בכלל ישראל, אבל 'בימי מתתיה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים'. וזה כמו שהרמב"ם מביא כי יש לנו הבטחה שכלל ישראל תמיד יישאר, תמיד ינצח, וכל שמד עשוי להתבטל וייתבטל בסוף.

## 'רבים ביד מעטים'

**עיקר** הנס הגלוי לעין היה במה שהיו 'גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים', ובאמת, מי שיבוא להתבונן בכל דברי הימים של כלל ישראל, כשערכו מלחמה, לעולם כלל ישראל היה ב'מיעוט אנשים' כנגד 'רוב', וכשנצחו היה זה רק בגלל שהקב"ה עזר. תתבוננו ותראו. יש לנו 'ספר הספרים', ספר ה'תנ"ך', מי שילמד בו ויעיין בו ימצא בו, לא פעם אחת ולא במקום אחד, אלא בהרבה מקומות את ההדגשה, את הלימוד הזה: כשמנצחים מנצחים ברצונו של הבורא יתברך. לא בגלל שום סיבה אחרת. לא ב'כח הזרוע'. 'באלהים נעשה חיל - והוא יבוס צרנו' (תהלים ס יד). 'שוא תשועת אדם' (שם יג). וזה עצמו לימוד מוסר השכל על הענין הזה של 'נצחון': כש'מנצחים' - ב'מיעוט' מנצחים! לא ב'כח הזרוע'. 'רבים ביד מעטים' כמה היו בני חשמונאי כשיצאו למערכה? כמה 'דביזיות' היו להם? היו 'מעטים', כמו שאחנו אומרים 'רבים ביד מעטים', אבל כמה 'מעטים'? רש"י בספר דברים על הפסוק 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה' (לג יא), מפרש רש"י: זה מלכות בית חשמונאי, שהיו שנים עשר איש כשיצאו למלחמה נגד יון! שנים עשר איש ויצאו למערכה! כשעמדו וראו יוחנן מתתיהו ובניו שהגיע הזמן להילחם, 'הגיעו מים עד נפש': כמעט טמאו את פך השמן האחרון. נגעו בבת נפשם של כלל ישראל - יצאו למלחמה. אספו את כל הלוחמים, עשו ספירה כמה יוצאים למערכה, 'התפקדו', כמה יש? 12 איש.. יוצאים נגד מי? נגד אימפריה, נגד אלפים ורבבות. על סמך מה? אם היו שואלים אותנו, יש רק 12 איש, האם יש טעם שיצאו למלחמה כנגד אלפים ורבבות? זה היה נראה לנו כשגעון. אבל כשיש צורך - יוצאים למלחמה. והחשמונאים נצחו. כי הקב"ה היה איתם. זה לא תלוי לפי כמות אנשים. זה תלוי אם הקב"ה

איתך. ואם הקב"ה איתך - אפילו יחיד, אם יצא למערכה ינצח. אברהם אבינו ע"ה יצא למערכה עם אליעזר, כנגד ארבעה מלכים ונצחו אותם (כמו שלמדנו בפרשת לך לך<sup>2</sup>).

### ג. מלחמת אחאב מלך ישראל וכן הדד - רבים ביד מעטים

אני רוצה להקריא כמה פסוקים מספר מלכים (א' פרק כ), יש כאן סיפור על אחאב, (כדאי פעם אחת לקרוא ולהתבונן בזה), 'ובן הדד מלך ארם קיבץ את כל חילו, ושלושים ושנים מלך איתו, וסוס ורכב, ויעל ויצר על שומרון וילחם בה' (מלכים א, כ א), 'בן הדד' היה מלך 'ארם', והוא אסף את כל הצבא שלו, ועוד 'תגבורת' שלושים ושנים מלכים, ו'סוס ורכב', שזה ה'טנקים' של אותו זמן, ובאו להלחם נגד שומרון. 'וישלח מלכים אל אחאב מלך ישראל העירדה' (שם ב), הוא לא מיד פתח במלחמה, אלא הוא שלח שליחים, 'ויאמר לו', לאחאב מלך ישראל בשומרון, 'כה אמר בן הדד, כספך וזהבך לי הוא, ונשיך ובניך הטובים לי הם' (שם ג). תדע לך, כל מה שיש לך, 'כסף' ו'זהב', 'משפחה', אנשים נשים בנים, הכל שייך לי. 'ויען מלך ישראל ויאמור כדברך אדוני המלך, לך אני וכל אשר לי' (שם ד). מי יכול להלחם כנגד 'ארם', ועוד עם כל התגבורת של שלושים ושנים המלכים אשר איתו? אני נכנע מראש. מה שאתה מבקש: כסף וזהב נשים ובנים, הכל יהיה לך. 'וישובו המלאכים, ויאמרו כה אמר בן הדד לאמר, כי שלחתי אליך לאמר כספך וזהבך ונשיך ובניך לי תיתן' (שם ה), את זה ידעתי שתיתן לי, אבל מה שאני גוזר עליך הוא, 'כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך, וחיפשו את ביתך ואת בתי עבדיך, והיה כל מחמד עינך ישימו בידם ולקחו' (שם ו). כאן הוא מבקש דבר חדש: 'את כל מחמד עינך'. ומיד יש מפנה אצל אחאב, אחאב עושה 'כינוס', 'ויקרא מלך ישראל לכל זקני הארץ', לכל היועצים ולכל הזקנים, 'ויאמרו דעו נא וראו כי רעה זה מבקש', בן הדד הוא לא מתנהג כהוגן, הוא מבקש עליה, 'כי שלח אלי נשי ולבניי ולכספי ולזהבי ולא מנעני ממנו' (שם ז), בתחילה, בשליחות הראשונה שהוא שלח אני הסכמתי לתת לו הכל: את ה'כסף', את ה'זהב', את ה'נשים' וה'בנים', להפקיר את כל משפחתו. וכמה בנים היו לאחאב? שבעים (מלכים ב' י א). את כולם היה צריך לתת לבן הדד. ומי יודע מה היה עושה איתם? אולי היה מוציא את כולם להורג. הכל הוא חייב לתת. זה לא דבר קל לוותר על זה. אבל הוא וויתר על זה. אבל כאשר הוא מבקש 'את כל מחמד עינך', הוא מתנגד בכל תוקף. 'ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם, אל תשמע ולא תאבה' (שם ח). מה קרה, למה מתחילה הסכים ואחר כך לא? מפרש רש"י, בתחילה, הוא ביקש רק כסף וזהב, אז הוא הסכים אחאב, אבל אח"כ הוא ביקש את כל מחמד עינך, אומר רש"י (פסוק ז), זה ספר תורה (וע"ע סנהדרין קב:). הרי אחאב היה 'מלך ישראל', ולכן היה לו 'ספר תורה', וגם את זה בן הדד מבקש, ואת זה הוא כבר לא הסכים לתת. הוא יודע שאם הוא לא יתן את הספר תורה, מיד תפרוץ מלחמה. ובכל זאת הוא לא מסכים להפקיר את הספר תורה. 'ויאמר למלאכי בן הדד, אמרו לאדני המלך: כל אשר שלחת אל עבדך בראשונה, אעשה'. את הכסף והזהב שלי, והנשים שלי והבנים שלי, אבל 'הדבר הזה', מה שביקשת בפעם שנייה, 'לא אוכל לעשות', אני מצטער לא אוכל לעשות. 'וילכו המלאכים', הם השליחים, 'וישיבוהו דבר' (שם ט). .. בן הדד שומע את הדברים, פירושו של דבר שהוא לא מוכן להכנע אליי: 'וישלח אליו בן הדד, ויאמר כה יעשון לי אלהים, וכה יסיפו אם ישפוק עפר שומרון לשעלים, לכל העם

## כאשר גוזרים על התורה - יוצאים למלחמה!

**במשך** חמישים ושתיים שנה גזרו גזירות ועשו צרות צרורות, אבל ברגע שגזרו 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', לא יכלו להתאפק: יצאו למערכה<sup>1</sup>. עם שתיים עשרה איש! כי לא 'כח הזרוע' עוזר - אלא השי"ת. 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה' (בראשית לג יא). יצאו למערכה ונצחו. זה נקרא 'נס חנוכה'.

אשר ברגלי<sup>2</sup> (שם י). אין מספיק 'עפר' בבכל העיר הגדולה עיר 'שומרון' לצבא שלי... אם הצבא שלי יבוא ויכנס אין לו מקום לעמוד בשומרון מרוב ריבוי החיילים שיש לי. והוא בא ורוצה להכריז מלחמה כנגדי? הוא לא נכנע אחאב? ויען מלך ישראל ויאמר, דברו. אל יתהלל חוגר כמפתח<sup>3</sup> (שם יא), 'חוגר' זה מי שחוגר את ה'חרב' לקראת ה'מערכה', ו'מפתח' זה מי שחוזר מהמערכה ומוריד את החרב, אתה עדיין לא חזרת מהמערכה, אל תתהלל. אמנם הצבא שלך מרובה, יש לך סוס ורכב, שלושים ושנים מלכים אשר איתך, אבל 'אל יתהלל חוגר כמפתח', נראה דבר מי יקום. 'יהי כשמוע' בן הדד 'את הדבר הזה, והוא שותה', משתכר, שותה יין, 'הוא והמלכים בסוכות', יושבים מחוץ לשומרון במצור, 'ויאמר אל עבדיו שימו, וישימו על העיר' מצור (שם יב). התחילו כלי המצור להפקיע את שומרון. מלחמה עד חרמה. 'הנהג נביא אחד ניגש אל אחאב מלך ישראל, ויאמר: כה אמר ה' הראית את כל ההמון הגדול הזה, צא ותתבונן שלושים ושתיים מלכים, אלפי חיילים, עד שאין מספיק 'עפר' בשומרון בשבילהם יוצאים למערכה איתך, 'הגני נותנו בידך היום, וידעת כי אני ה'' (שם פסוק יג). אתה תנצח. כך בא הנביא ומוסר לאחאב. אחאב לא היה צדיק גדול, הרבה תועבות עשה, ואף על פי כן, כיון שלא רצה להפקיר את הספר תורה בא הנביא ואומר לו אתה תנצח. 'ויאמר אחאב: במי?!', אין לי צבא. במי אני ינצח? אין לי איך להלחם? 'ויאמר כה אמר ה', בנערי שרי המדינות'. מפרש רש"י, כל שר של מדינה אחרת היה צריך לשלוח את הבן שלו לאחאב לפקדון, למשמרת, שהוא לא ילחם עם אחאב. לקחו אותם 'בני ערובה'. מצווה הנביא כי עם הנערים האלה אתה תצא להלחם. 'ויאמר מי יאסור המלחמה?', מי יצא בראש ה'גדוד?' כך שואל אחאב. 'ויאמר אתה' (שם יד). אחאב יוצא להלחם נגד השלושים ושתיים מלכים, והחיילים שיהיו איתו הם נערי שרי המדינות. 'ויפקוד את נערי שרי המדינות'. אחאב עושה 'מפקד', לדעת כמה חיילים יש לו לצאת ל'מערכה', 'ויהיו מאתים שנים ושלושים', עשו 'מפקד' ומצאו שיש רק 232 נערים.. 'נערים', בקושי כל אחד יודע להרים 'חרב'. ועם זה הם יוצאים ל'מערכה'. הם הראשונים. הם החיל שפורץ את המצור. ובזה יוצאים להלחם כנגד צבא אשר לא ייספר מרוב. 'ואחריהם פקד את כל העם, כל בני ישראל', וכמה יצא כל בני ישראל? 'שבעת אלפים' (שם טז). 'ויצאו בצהריים', לא 'לעת ערב', ולא ב'אשמורת הבוקר', שאלה הם השעות הטובות להפתיע את האויב, אבל בשעת הצהריים, בשעה שהשמש מאירה בכל תוקפה, כשכולם רואים אותם, בשעה זו יצאו למלחמה. 'ובן הדד שותה שיכור בסוכות, הוא והמלכים שלושים ושנים מלך עוזר איתו' (שם טז), המקרא מדגיש: הוא לא לבדו, אלא עם עוד שלושים ושנים מלכים איתו. 'ויצאו נערי שרי המדינות בראשונה', יצאה ה'פלוגה' הראשונה, ה'גדוד' הראשון, 232 נערים ואחאב בראשם יוצאים למלחמה, 'וישלח בן הדד, ויגידו לו לאמר: אנשים יצאו משומרון' (שם יז), מיד ה'צופים' מדווחים לבן הדד:

## כל הקדוש מחבירו - חרב מחבירו

**וכבר** הזכרנו (כמה פעמים) דבריו הידועים והמפורסמים של הרמב"ן באיגרת לבנו רבי נחמן שישב בספרד (כתבי רמב"ן ח"א עמוד שסח)<sup>1</sup>, כשהוא מתאר את ירושלים, הוא כותב ומספר לבנו: כאשר הגעתי לירושלים, מה אגיד לך בני, רבי נחמן, בירושלים אפילו 'מנין' אנשים לא מצאתי. מנין לא היה בירושלים בזמנו של הרמב"ן (לפני 700 שנה בערך). רק שני אחים 'צבעים' היו שמתפרנסים ממלאכת הצביעה. "וכל הקדוש מחבירו - חרב מחבירו".

'אדונינו המלך יצאו להלחם איתך, 232 ילדים יוצאים להלחם כנגדך'. 'ויאמר אם לשלום יצאו - תפשו חיים', תתפסו אותם חיים, 'ואם למלחמה יצאו, חיים תפשו' (שם יח), הוא שיכור, שותה יין ומדבר איתם. זה שיכור. 'ואלה יצאו מן העיר, נערי שרי המדינות, והחיל אשר אחריהם' (שם יט). מתחילה המערכה. 'ויכו איש איש', כל אחד הכה את האיש כנגדו, 'וינוסו ארם, וירדפם ישראל, וימלט ארם בן הדד על סוס ופרשים' (שם כ). בן הדד ברח. לא נשאר לו כלום. 'ויצא מלך ישראל ויך את הסוס ואת הרכב, והכה בארם מכה גדולה' (שם כא). (מי שרוצה ימשיך הלאה לקרוא את המקראות. לא נמשיך בזה כעת).

וכל זה זה לימוד מוסר גדול, שיוצאים למערכה כנגד שלושים ושנים מלכים - עם מאתיים ילדים. ללמדך: רבים בין מעטים'. לא 'כח הזרוע' עוזר.

## ד. כשנוגעים במקום תפילין - צועקים צעקה גדולה ומרה

**אמרו** המפרשים מה שאמרו רז"ל במדרש (אוצר המדרשים עמוד תמו, וע"ע חולין קכו. וברכות נו:): על רבי ישמעאל כהן גדול (ידוע כל המעשה בקינות לתשעה באב), שהיה יפה, וביתו של ה'קיסר' (אותה מרשעת ארורה) רצתה שיקלפו את עור פניו, (לא סתם ימיתו אותו אלא תחילה יקלפו ממנו עור פניו), והוא שתק, (וזה ייסורים איומים, ייסורים קשים עד למאד), אבל כשהגיעו להפשיט את העור של מקום ה'תפילין' הוא צעק צעקה גדולה ומרה, עד שמלאכי השרת אמרו עוד צעקה כזו יחזור העולם לתוהו ובוהו. מה הפירוש בזה? על הכל אנחנו שותקים. כל ייסורים שמייסרים את כלל ישראל, 'סביר וקביל', מקבלים ושותקים. אבל כשנוגעים במקום 'תפילין' - צועקים צעקה גדולה ומרה!

## ה. גזירת הגירוש על הרמב"ן מספרד ועלייתו לארץ ישראל

**הרמב"ן** ע"ה מגדולי רבותינו הספרדים ב'ספרד' ו'ברצלונה', והמלך הספרדי הכריח אותו, להתווכח עם איזה מומר, עם איזה יהודי שהמיר דתו בענייני אמונות ודעות, הוא 'כפה' עליו הר כגיגית' עד שהסכים. הרמב"ן היה מוכרח להתווכח. אבל הוא ביקש בקשה אחת: שיאפשרו לו לדבר ככל אשר יעלה על רוחו, כל מה שהוא רוצה בלי שיפחד, בלי שיסתמו את פיו. וכך היה. המלך והכומרים שלו הסכימו שהרמב"ן יעשה את הוויכוח ויטען מה שירצה. קבעו את הוויכוח לשבעה ימים בארמון המלך הספרדי. ואותו מומר קם והתחיל לטעון כל מיני טענות, על ה' ועל משיחו, והרמב"ן סתר את דבריו והראה שכל דבריו בטלים ומבוטלים כעפרא דארעא, אין בהם 'לא שורש ולא ענף', 'הבל הבלים', עד כדי כך - כך כותב הרמב"ן בעצמו - שאחרי ג' ימים הכומרים ביקשו להפסיק את הוויכוח, הם אמרו

ירושלים עיר הקודש והמקדש, שהיא מקודשת יותר מהכל, כשחרבה - חרבה עד הסוף. זה הכלל: כל דבר שהוא קדוש מחבירו אם ח"ו שולט בו חורבן - כשהוא נחרב הוא נחרב עד השורש. נחרב ונהרס עד הסוף.

### כל זמן המקודש מחבירו - היצר פועל יותר ויותר

**כך** זה בקדושות - וכך זה בזמנים מקודשים. תדעו לכם כלל גדול בתורה: בזמן שהוא יותר מקודש, היצר עובר להרוס אותו ולקעקע ולהפיל אותו, (זה ידוע ומפורסם). אדם יתבונן ויראה את השבתות, את המועדים שלו, יתבונן. ולדין אדם ייקח את 'חנוכה', איך חנוכה

שהטענות של הרמב"ן כל כך חזקות וכל כך ניצחות, עד שזה מערער להם את ה'אמונה' בדת שלהם.. לכן הם רוצים להפסיק את הוויכוח. והמלך נתן לרמב"ן פרס של שלוש מאות דינרים.

**אבל** הם לא יכלו לסבול את זה שהרמב"ן ניצח אותם, שהרמב"ן סתר את כל דתם ואת כל אמונתם. אלא שהם אלו שביקשו, הם אלו שהכריחו אותו להתכווח איתם, מה יכולים לעשות לו? עשו כל מיני תחבולות ורשע עד שגזרו עליו 'גזירת גירוש' שהוא מוכרח לעזוב את ספרד. וכשראה הרמב"ן ע"ה שאין ברירה, עלה לארץ ישראל. הרמב"ן היה בזקנותו (בן שבעים שנה או קצת יותר), היה מוכרח לעזוב את ספרד, היכן שהוא גדל, הכין שהוא הרביץ תורה בעדרים. בספרד היה בית המדרש הגדול שלו. והיה מוכרח לעזוב את הכל ולעלות לארץ ישראל. ובא לארץ. ולדעת: בזמנם להגיע מקצה אחד לקצה שני, זה לא ברגע אחד, בשעתיים שלוש שעות.. זה 'מסע' ארוך. כרוך בסיכונים. ועם כל התלאות וכל הטלטלות הגיע לארץ ישראל.

**וכשהוא** הגיע לארץ הוא כתב את המכתב המפורסם לבנו ר' נחמן שנשאר שם ב'ספרד', והוא מתאר את ארץ ישראל. הוא הגיע ל'עכו', שם היה ה'נמל', שם הוא ירד, הוא הגיע ב'ראש השנה', ונשאר שם ודרש בשיבה של חכמי הצרפתים בעכו (ע' דרשת הרמב"ן לראש השנה). ואחר כך הוא היה ב'גליל', כך הוא מספר באיגרת.

ו. ותמיד אנחנו מביאים את הראיה הפשוטה, הר הבית שזה המקום המקודש ביותר שיש לנו, שם נצבר אפרו של יצחק אבינו ע"ה, ושם היה נסיון העקידה, ושם נח הקריב את הקרבן, שם היה בית המקדש ומקום קודש הקודשים, והנה לדאבוני הרב כשחרב כמה מיני טומאות בנו על גבו. כמה 'מסגדים' יש שם, וכמה 'בתי קברות' יש שם. כי כל הקדש מחבירו, אם ח"ו חרב - הוא חרב מחבירו. הוא יורד עד דיוטא תחתונה.

### מעלת לימוד תורה בשבת קודש

ז.

**המקובלים** אומרים - כך מביא ה'בן איש חי' ע"ה (ש"ש הקדמה לפרשת שמות) - שלימוד תורה שעה אחת ביום שבת קודש שווה לאלף שעות בימי החול. אדם שלומד 'שעה אחת' תורה בשבת -

הזמן המקודש, מי שיראה דברי השל"ה הקדוש (מסכת תמיד אות קנב) כמה שהוא צווח, כמה שהוא מתמרמר מלבו הטהור, שצריך את הזמן הזה לנצל לתורה ולתעודה, בריבוי לימוד (וכדאי לראות דברי השל"ה בפנים)<sup>1</sup>.

### קיום מצוה בימים מקודשים מעלתה גדולה יותר

**מצוה** שאדם עושה ביום שבת או בכל מועד מקודש, היא לא דומה למצווה שאדם עושה ביום רגיל, ביום חול. כך כותב רב סעדיה גאון ע"ה, ה'פרי מגדים' (מתן שכון של מצוות חקירה ח) ועוד, כל גדולי עולם (ע' פלא יועץ ערך שבת, וע"ע בס' מגדים חדשים עמ"ס חגיגה סוף עמוד שפה והלאה), כיון שיש כאן את קדושת המועד, מצטרף כאן עוד מעלה. זה 'איכות' אחרת. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס "נהורא דאליהו" (עמוד נד הערה ל). ע"ש]. וחלילה וחס - הוא הדין בעבירה. לכן צריך להמנע מלכעוס בימים הללו, צריכים להיזהר מליצנות בימים הללו. הזמן הזה צריך שיהיה רק לתורה. 'מאי חנוכה? דתנו רבנן!'. זה היסוד: להוסיף בלימוד, להוסיף בתורה. כיון שכך נקבע המועד.

### 'שכחם תורתך' - עיקר הגזירה על תורה שבעל פה

**הגזירה** של היוונים הייתה 'לשכחתם תורתך'. ולשון 'שכחה' נופל על תורה ש'בעל פה', שאותה דייקא ניתן 'להשכיח', אבל תורה 'שבכתב' אי אפשר 'להשכיח', שהלא 'בכתב' היא (החיד"א בספר דברים אחדים דרוש לב). וכנגד זה שרצו לבטל תורה שבעל פה - צריכים להרבות בעסק התורה שבעל פה בימים אלו. עיקר הגזירה של היוונים כתוב בקדמונים - הרמב"ן ואבודרהם ועוד - שהיא הייתה על לימוד תורה, ודוקא על תורה 'שבעל פה' (כמו שאמרנו), על תורה שבכתב הם לא התנגדו, רק על 'תורה שבעל פה' הם גזרו. כי

כאילו למד אלף שעות בחול. צריכים מיד להוסיף ולומר: שגם 'ביטול תורה' של שעה בשבת זה כמו של אלף שעות בחול. (גם את זה צריך לדעת). שאדם יראה איך השבת שלו עוברת? אדם יתבונן ויראה מה הוא עושה בשבת? (אמר פעם מישור, שה'שבת' שלו מתבטאת בשני דברים: ארוחה - ארוכה, ושינה עמוקה.. זה שבת קודש. וזה רק דוגמא קטנה).

ח. א"ה, זו לשון השל"ה הקדוש שם: תוכחת מוסר לחנוכה, יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות להשם יתברך, על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות. אם כן הימים הקדושים האלה, ראויים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים, כי תלמוד תורה נגד כולם (פאה פ"א מ"א). ובעוונותינו הרבים רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה, והולכים אחר ההבל. ומה שרבותינו הקדמונים פסקו ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו ויחזרו על תלמודם מה שלמדו, שיהיה שגור בפה. על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות. עכ"ל.



בלי תורה כלל ישראל בטל ומבוטל<sup>א</sup>. לכן דבר ראשון מה הם גזרו - על תורה. ודבר זה רואים בחוש: כל צורך שעמד על כלל ישראל בנקודה הזו דוקא ניסה לפגוע, דבר ראשון לסגור תורה. שלא תהיה תורה בכלל ישראל<sup>ב</sup>.

ט. אדרבא תלמי מלך מצרים (שהיה יווני כידוע), הוא ביקש שיתרגמו את התורה, לקח יותר משבעים זקנים ולכל אחד נתן חדר, ונתן לו את התורה, ואמר לו בבקשה תתרגם לי ליוונים, וכולם היו צריכים לתרגם את תורתנו הקדושה ליוונית, והוא הושיב אותם בשבעים חדרים, כדי שלא יוכלו להתייעץ זה עם זה, והיה נס מן השמים שכולם תרגמו בדיוק באותה לשון ובאותה שפה, ואפילו באיזה מקומות שעשו שינוי מפני דרכי שלום, הקב"ה דאג שכולם שינו אותו דבר. ניסים וניסים היה שם (כמבואר במגילה ט).

י. ולמעשה אם אין תורה שבעל פה - מה נבין ב'תורה שבכתב?', הרי אי אפשר להבין תורה שבכתב בלי תורה שבעל פה! מצוה אחת מהתורה אי אפשר להבין ולקיים בלי תורה שבעל פה (וראה בהקדמת הרמב"ם ז"ל ל"ד החזקה).

## יא. על ידי עקירת תלמוד תורה - משתכחת התורה

אמר ה'חפץ חיים' ע"ה (וגם תלמידו ר' אלחנן וסרמן זצ"ל מביא את זה), ראינו, באותם שנים שלוחלבסקי מלך, בתקופת ה'קומוניזם' ה'בולשביקים', סגרו ברוסיה - (שהיה שם את הריבוי היהודי גדול, שלוש מיליון יהודים) - את כל מוסדות התורה, תלמודי תורות, ישיבות, הכל. לא השאירו מקום אחד של תורה. מקוואות נסגרו, בתי כנסיות סגרו. אין 'שוחטים' ואין 'מוהלים'. כלום. כך עקרו את התורה. ותוך זמן קצר, פחות משנות דור, (כ-20 שנה), כבר נשתכחה תורה מרוסיה. כשאין תורה - יש ירידה מיידית.

## 'וסרתם - ועבדתם!'

בזמן בית ראשון, היו שבעים שנה בגלות. שבעים שנה זה לא הרבה. וכיון שהיו מנותקים מתורה, הגיעו למצב נורא: בנו של כהן גדול התחתן עם גויה! בנו של כהן גדול, פירשו של דבר שאם אביו היה מת מי היה עכשיו צריך לעבוד במקדש? הוא. ועם מי הוא נשוי? מי אשתו, גויה. כך כתוב בספר עזרא ונחמיה. איך אפשר להגיע למצב כזה? בלי תורה כבר אין קושיות, יכול לרדת עד שאול תחתית ועד בכלל. אם מנותקים ממרכזי תורה - גמרנו. 'וסרתם ועבדתם' (דברים יא טז), אומר רש"י, כיון שסר אדם מן התורה, מיד הולך ונדבק בעבודה זרה. זה מיד, לא צריך הרבה זמן, 'כהרף עין', 'תוך כדי דיבור'. [א"ה: וראה עוד דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ד (פרשת ויצא תשע"ט, עמוד ז). ע"ש].

יב. אחז, שהיה מלך רשע מרושע, הגמרא מעידה (סנהדרין קג:) על רשעותו שהתיר את הערוה וכו'. ולמה נקרא שמו 'אחז'? שאחזו בתי מדרשות (ירושלמי סנהדרין פרק י ה"ב, וע"ע סנהדרין קג:). אמר אחז: 'אם אין גדיים, אין תישים' (ירושלמי שם). אני יסגור את ה'ישיבות', אני יסגור תלמודי תורות. ממילא אין 'תורה', וכלל ישראל יילך לאבדון. וכל האומות תמיד פגעו בזה. בתורה.

## ‘לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך’ - עיקר הגזירה על החוקים דייקא

**ובתפלת** ‘על הניסים’ אנו אומרים: ‘לשכחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך’. וכבר הסברנו (בשנים קודמות) שכאן לא נאמר כמו בשאר המקומות בגמרא ובמדרשים ‘להעבירם ממצותיך’. אלא ‘להעבירם מחוקי רצונך’. היוונים התנגדו במיוחד לענין של ‘חוק’. לענין של חוקים. למה? כי כשאדם מקיים את המצוות שהם בגדר ‘חוק’, שהם מצוות ללא סיבה וללא טעם<sup>יג</sup>, ואת זה היוונים לא יכלו לסבול. להעבירם מ‘חוקי רצונך’. לא רק מ‘מצותיך’, אלא מ‘חוקי רצונך’. ואיזה מצוות הם ביטלו היוונים? על מה יצא הקצף? על מה יצא עיקר הגזירה? על ‘חוקים’. ‘שבת’, ‘מילה’, ו‘ראש חודש’, שגזרו לבטל ענין המועדות מכלל ישראל. ובעל הטורים (בראשית כו כב) מוסיף בשם מדרש רבותינו: מקוה. הם גזרו לבטל את המקוה, שנשות ישראל לא יטבלו במקוה. אין טהרה בכלל ישראל. למה גזרו דוקא על זה? כיון שבמצוות הללו, ארבעה מצוות הללו, שבת<sup>יד</sup> מילה<sup>טו</sup> ראש חודש<sup>טז</sup> ומקוה<sup>יז</sup>, מתבטא ה‘חוק’ של כלל

יג. ‘חוק’ כידוע זה כמו שאומר רש"י (בראשית כו ה, שמות טו כו, ויקרא יח ה, יט יט, וקהלת ב ג, וברכות לג) והרמב"ן (ויקרא יט יט, ודברים ד ד), ‘חוק’ זה המצווה שנצטוונו בה ולנו לא נתגלה הטעם, אנחנו לא יודעים מה הטעם. כמו ‘שעטנז’ ו‘פרה אדומה’, ‘כלאים’. אדם לא יכול להגיד טעם בדבר: למה אסור ללבוש שעטנז? מה הטעם, ילבש צמר ופשתים יחדיו, מה הבעיה בזה? מה רע בזה? זה ‘חוק’. הקב"ה יודע את הטעם, אבל לנו הוא אמר את ה‘מצוות’ ולא גילה לנו את הטעם.

יד. **‘שבת’ - זה ‘חוק’**

**ב‘מכילתא’** (פר' בשלח מסכתא דויסע פרשה א), דרשו רבותינו על הפסוק ‘שם שם לו חוק ומשפט ושם ניסהו’ (שמות טו כה), דורשת המכילתא: חוק אלו השבתות. אין בזה טעם מיוחד. אתה צריך לשבות כל יום שביעי. זה חוק. כלל ישראל חייב להיות כפוף לחוקים. וזה הכאיב ליוונים, לכן הם ביטלו את זה.

טו. **‘מילה’ - זה ‘חוק’**

‘מילה’ זה ‘חוק’, אנחנו אומרים בברכה של מילה: ‘אשר קידש ידיד מבטן, וחוק בשארו שם’. גם מילה זה חוק. מה הטעם שלוקחים תינוק בן שמונה ימים ופוצעים אותו, במקום עדין, ויש בזה סכנה, מה הטעם בדבר הזה? ‘חוק’. ולכן גזרו היוונים לבטל את זה.

טז. **‘ראש חודש’ - זה ‘חוק’**

‘ראש חודש’ זה חוק, בנוסח הברכה בתפלת ‘מוסף’ של ‘ראש חודש’ אנחנו אומרים: ‘וחוקי ראשי חודשים להם קבעת’. הרי שאף ראש חודש הוא בחינה של ‘חוק’. לכן גם את זה הם ביטלו.

יז. **‘מקוה’ - זה ‘חוק’**

‘מקוה’ זה חוק, הרמב"ם (בסוף הלכות מקואות) כותב שהטהרה והטבילה מכלל החוקים הם. גם זה ‘חוק’. לכן גם את זה הם ביטלו.

ישראל, שכלל ישראל כפופים לחוקים של תורתנו. ומפני כך תיקנו רבותינו בתפלת 'על הניסים': 'להעבירם מחוקי רצונך'. זה הפריע עד למאד ליוונים. אם היו מקיימים מצוות עם 'סברא', עם 'טעם', יכולים להבין. 'חכמת יון' היא חכמה ל'סברא', להבין טעם בדבר". לכן יצא הקצף על חוקים. כי בחוק בולט הענין שעם ישראל משועבד לבורא יתברך. הוא לא חוקר חקירות, מה שאומרים לו - הוא עושה. בלי להוסיף ובלי לגרוע. וזה הוא עיקר

יה. הרמב"ן ע"ה (ויקרא טז יז, ובדרשת תורת ה' תמימה עמוד קמז) כותב על אותו יוני ערל שהגיס בדעתו שכל דבר שהוא לא יכול להבין אותו בדעתו זה בטל ואיננו. זה 'חכמת יון'. כל דבר שאי אפשר לתפוס ב'הבנה', ב'שכל', הרי שהוא בטל.

### יט. איסור 'בל תוסיף'

יש לנו מצוה בתורה שאסור להוסיף 'בל תוסיף' (דברים ד ב). וכבר עמדו על זה מה רע בתוספת? אם אדם אוהב את הבורא יתברך ורוצה לשבת ב'סוכות' לא רק 'שבעת ימים' (ויקרא כג מה), אלא הוא רוצה לשבת 'חודשיים'. מה רע בזה, מה עוול יש בזה? 'מצה' הוא מוכן לאכול לא רק שבוע אחד (שמות יב ט), אלא הוא יאכל חודש. הוא אוהב את המצוות, רוצה לקיים הרבה מצוות. יש לאו, מי שעובר ועושה את זה מקבל 'מלקות'. כך אומרת הגמרא (ר"ה כח:): מי שישן בשמיני בסוכה מלקים אותו. (לוקחים אותו לבית דין ונותנים לו מלקות). ומדוע? הרי הוא אוהב את הסוכה, אומר: 'אני אוהב את הסוכה לא יכול להפרד ממנה, אני רוצה לצאת אבל אני נעצר.. לא יכול..'. 'בל תוסיף'.

### משלו הנפלא של ה'מגיד מדובנא' ע"ה

הזכרנו פעם דברי ה'מגיד מדובנא' (כך אומרים העולם בשמו), שהוא הביא את המשל המפורסם, משל נפלא (כולם מכירים את זה, אני אומר את זה בקיצור נמרץ), על אותו אחד שעבר דירה, והגיע למקום החדש שלא היה שם, התחיל להתארגן ולהכין את הבית וכו', נכנס ל'שכן' ממולו דופק בדלת ואומר לו: 'תעזור לי, אני עדיין חדש, אין לי את כל ה'כלים' ואת כל הדברים, אני מבקש ממך 'מטאטא', שכחתי להביא', הביא לו בהשאלה 'מטאטא', הוא טאטא את הבית, והחזיר לו את המטאטא בצירוף 'מברשת'. שאל אותו: 'מה זה ה'מברשת' הזו?', אמר לו: ה'מטאטא' שלך היה 'מעובר' והוליד אצלי 'מברשת', הבאתי לך אותה... שמח מאד: 'מברשת בחינם? למה לא?'. וכן על זה הדרך, ביקש כמה כוסות, נתנו לו כמה כוסות, והחזיר לו את הכוסות שקיבל עם עוד כוסית קטנה. שואל אותו: 'מה זה?', אמר לו: 'אחד מהכוסות שלך היה ב'הריון' וילד אצלי בשעה טובה ומוצלחת, תקח בחזרה'. אחר כך אמר לו לשכן: 'אני עושה 'חנוכת הבית', אני מבקש את ה'מנורה' הגדולה שלך, 'מנורת זהב', לסעודה'. אמר לו: 'תיקח, בשמחה'. חשב לעצמו: 'מי יודע מה זה 'יוליד' אצלו..'. עבר יום יומיים, ולא החזיר את ה'מנורה', שאל אותו: 'מה קרה? איפה המנורה שלי?!', אמר לו: 'מתה עליה השלום..'. שאל אותו: 'מנורה מתה?!', אמר לו: 'אם 'מטאטא מוליד' אז 'מנורה מתה'..'. זה המשל הידוע. ללמדך: אל תוסיף. אם תבוא להוסיף - תגרע.

המצוה? 'חוק' זה ציווי של הבורא: תקיים בלי תוספת ובלי מגרעת. תקיים מה שנצטווית. וזה מה שהפריע ליוונים, הרי אין לזה הבנה, לכן גזרו לבטל את זה.



### **'לשנה אחרת' קבעום ועשאוּם ימים טובים בחלל ובהודאה**

**צריכים** לדייק בלשון הגמרא: 'לשנה אחרת קבעום ועשאוּם ימים טובים בהלל ובהודאה'. כבר שאלו את זה המפרשים: מה זה 'לשנה אחרת'? למה בית הדין הגדול של החשמונאים היה צריך להמתין לעוד שנה כדי לקבוע את חג החנוכה בהלל ובהודאה, (שאומרים בשמונה ימים הלל, ואומרים בהודאה על הניסים), למה צריכים לחכות לשנה הבאה?

### **בכל שנה מתחדשת ההארה של 'נס חנוכה'**

**אמרו** המפרשים דבר נפלא, במסגרת של ה'ניסים' יש שני מהלכים, יש נס שקורה והוא בוקע וחודר לתוך מערכת הזמן. שבכל שנה ושנה מתחדשת אותה ההארה של הנס שהיה. ויש ניסים לזמנם. והמתבונן יראה כך, הרבה נצחונות שכלל ישראל ניצח, (ולא ביח הזרוע, אלא בכח עזרה מן השמים, כמו שאמרנו), כמו מלחמת 'גדעון'יא, לא שמענו שקבעו על הנס הזה 'חג'. ('יום גדעון' נקרא לו...). למה אין על זה 'חג'? הרי גם זה 'נס'. גם אצל חזקיה במלחמה עם 'סנחריב' שהיה נס גדוליי, ולא שמענו שעשו מזה 'חג'. אבל כאן מלכות

**ב.** עיקר ה'ראת שמים' זה הדקדוק בהלכה בלי תוספת ובלי מגרעת [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס תפארת חיים (עמוד סא). עש"ב].

**בא.** כשגדעון יצא למערכה עם 'מדין', עם 'עמלק', הפסוק מעיד בספר שופטים (ז יב) שהצבא שלהם היה כחול הים אשר לא יספר מרוב. והוא יצא למערכה עם עשרת אלפים חיילים (שופטים ז ג), והקב"ה אמר לו זה יותר מדאי, זה הרבה, צריכים לעשות בחינה, בריה, ולבדוק מי כרע לבעל ומי לא. והיה צריך להשקות אותם, ולבדוק אם הוא מלקק או לא (שם ד). ובסוף נשאר לו שלוש מאות חיילים מתוך עשרת אלפים (שם ו), ויצאו למערכה ונצחו. הוא בא בחצי הלילה עם השופרות, ביד האחד שופר ביד שניה היה לפיד והכד, ושלוש מאות שופרות בחצי הלילה, כשכולם ישנים, תקעו בבת אחת 'תקיעה שברים תרועה תקיעה', (אדם ייתאר לעצמו כשהוא ישן ושומע שלוש מאות שופרות, לא אחד..), איזה בהלה הייתה שם, קמו כל הצבא של המדיינים, וכל אחד הכה בשני ועשו שם 'סיום' גדול.

**בב.** הזכרנו את זה (באחד השיעורים), מה שבא 'סנחריב' עם 185 אלף 'ראשי גיסות' וכולם מתו בלילה אחד, על ידי המלאכים שבאו. היה נס גדול. [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ה (פרשת וישלח תשע"ט עמוד יח בהערה). ע"ש].



חשמונאי נצחו עשו מזה מועד. 'חנוכה'. אלא יש שתי מערכות של ניסים, יש נס שהיה לזמנו, עברה שנה וגמרנו, הוא לא נכנס ולא פגע ולא בקע את 'מערכת הזמן' שיהיה בכל שנה ושנה, אותה ה'הארה' תתחדש כל שנה מחדש, זה היה רק לזמנו. אבל יש ניסים שהם נכנסים ל'מערכת הזמן', וכל שנה מתחדשת אותה ה'הארה' כמו שהיה באותו עת שהתרחש הנס, לכן זה היה הספק של כל בית חשמונאי, אם נס חנוכה זה נס לזמנו, או נס שנכנס ל'מערכת הזמן'. מתי אפשר לבדוק את זה? לשנה אחרת. הם חיכו לשנה הבאה, לראות האם מתחדשת אותה ה'הארה' של הנס של חנוכה, וראו שאכן כן, מתחדשת אותה ה'הארה' מחדש, לכן קבעום בהלל ובהודאה. כל שנה מחדש מתחדשת ה'הארה' שהייתה בתקופת נס חנוכה.



### ימי החנוכה אינם 'יומא דפגרא'

**'מאי'** חנוכה? דתנו רבנן! תשב ותלמד בזמן הזה, זה לא 'יומא דפגרא', זה לא זמן ל'מנוחה' ול'הפסקות'. יש יצר הרע שגורם לאנשים שהם מבזבזים את הזמנים המקודשים, 'שה"י פה"י' (מגילה יג.). למה? כי כל הקדוש מחבירו חרב מחבירו. יש כאלה אומרים: חנוכה בא, ברוך ה', מחפשים 'טיולים', מחפשים 'שמחות', כל מיני דברים בטלים. אדרבא צריך את הזמן הזה של נצחון של 'תורה שבעל פה' כנגד חכמת יון, צריך לנצל יותר לתורה ולתעודה. יותר קביעות בבתי מדרשות. יותר תורה שבעל פה ללמוד. זה הזמן. זה המהות של 'חג החנוכה'. (אבל לא כמו שראיתי לפני שנתיים מודעה, ותיארו את 'חג חנוכה', 'חול המועד חנוכה..', חשבתי: מה הטעם של אלה שעשו את המודעה וקראו לזה 'חול המועד'? אולי בשביל לפוטרם מלהניח תפילין.. היה קשה להם להניח תפילין לכן עשו 'חול המועד חנוכה..').

### הודאה לה' יתברך על ידי עסק התורה

**בהודאה** על נס חנוכה, צריכים לזכור את הישועה הגדולה שעשה ה' עמנו. צריכים להודות לה' יתברך. ואין לך הודאה יותר מאשר עצם לימוד תורה. שזה ההודאה הכי גדולה. אדם יושב ולומד את התורה שהם ביקשו לעקור ולגזול מאיתנו. בזה צריך להשתדל יותר. כל אחד ואחד. בימי חנוכה לא לצאת לכל מיני 'שמחות' שלא שיערום אבותינו, אלא לשבת כל אחד בתוך ביתו, עם בניו, עם בני משפחתו, אחרי הדלקת הנר לשבת, ולספר ולשבח ולהודות וללמוד. ללמוד את כל 'הלכות חנוכה' יכול לקחת כמה שנים עד שאדם יגמור את הכל, יש הרבה פרטים, והרבה לימודים, ואדם מבטל את הזמן ח"ו בכל מיני דברים של בטלה. איך ייתכן? הזמן הקדוש הזה. צריך כל אחד ואחד מאיתנו לדעת את גודל

ההפסד, את גודל הנזק שאדם לא מנצל את זמנו לתורה. בפרט בימים המקודשים הללו. (כמו שאמרנו). היצר הרע עובד במלא כוחו לקחת את זה מהאדם. אפילו אם ייקח חלק די לו בזה.



### 'תחילת מפלה שינה'

**במדרש** (בראשית רבה פר' יז ס"ה) אצל אדם הראשון על הפסוק: 'ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן' (בראשית ב כא), כתוב במדרש: תחילת מפלה - תרדמה. תחילת 'מפלה', דהיינו, כשיש 'מפלה' ח"ו, במה זה מתחיל? שאדם רדום. כשאדם 'חולם'. ישן. הוא לא 'חי' וממילא זה ח"ו ה'מפלה'. ובמדרש שם (ס"ו) מובא מעשה שסיפר רבי תנחום בר מריון שהוא הלך פעם לרומא, לעיר 'רומא', והוא אומר שהוא למד מוסר גדול מ'הכלבים' של רומא. מה אפשר ללמוד מה'כלבים'? הוא ראה שיש אחד שעומד ברחובה של עיר, עם העגלה שלו ומוכר כל מיני דברים, כל מיני 'עוגיות' כל 'מיני מזונות', והכלבים באים ורוצים 'ליטול חלק בראש', מה הם עושים? עומדים כמה כלבים לידו, לא עושים כלום, רק 'מנמנמים'. כל אחד מהם 'מנמנם' וראשו 'נשטט'. הוא 'מפהק'. ('פיהוק' מדביק 'פיהוק': אדם רואה את חברו 'מפהק' גם הוא 'חוזר וניעור'.. איני יודע מה הטעם..). עד שהם רואים שבעל העגלה ראשו נשטט ומנמנם, ולזה הם מחכים. מיד הם קופצים, הופכים לו את העגלה, ו'סוחבים' לו שתיים-שלוש 'בייגלה' ובורחים כל עוד רוחם בס. כשהוא קם ורואה עגלה הפוכה, מיד הוא מגרש אותם, מקלל אותם, ודבר ראשון שעושה, הוא סופר כמה הפסד יש לי? כמה הפסדתי היום? סופר, ואומר: 'ברוך ה' יתברך שמו, סך הכל גנבו שלוש 'בייגלאך'. כפרת עוונות'. מתפייס ונח. זה הטעות הכי גדולה! כמה הם רצו לגנוב? שלוש. וכמה הם גנבו? שלוש. כך זה היצר. בא לאדם ושר לו 'שיר ערש' באמצע היום, (לא בלילה..), בעדינות ובמתינות, מרדים אותו, ומנמנם, וכך הוא חוטף ממנו מה שהוא חוטף. אחר כך אדם אומר: 'ברוך ה' לא הפסדתי, אמנם לא התפללתי בציבור, אבל התפללתי!..'. (וכן על זה הדרך, כל אחד יעשה את החשבון לבד). אבל הוא לא יודע כי מה שרצה היצר - זה לקחת את הדברים שהוא לקח. (רק שהוא לא יתפלל בציבור, הוא לא רצה שהוא לא יתפלל בכלל..). צריך לדעת: אסור לוותר לו. אסור לוותר ליצר הרע כלל.

**הוא** הדין בימי חנוכה. לא לוותר כלום. לא יאמר אדם: 'יום ראשון יילך, כפרה.. אבל השאר אני כבר אנצל'. לא כך! אלא לעמוד בתוקף. 'תחילת מפלה תרדמה'. אסור להיות רדום. כשאדם רדום בא (מה שנקרא) ה'מחדל': 'למה קרה מה שקרה?' היה 'מחדל'. לא היו

ב'כוננות', היו 'רדומים'י. ובפרט בחג הזה, אסור לבטל רגע אחד, צריך לנצל לתורה את כל הזמן הקדוש הזה. 'מאי חנוכה? דתנו רבנן!'

ה' יהיה בעזרנו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.



#### כג. הנהגתו בעבודת ה' של ה'סבא מקעלם' ע"ה

ה'סבא מקעלם' ע"ה, (היה מלאך ה' צבאות, תלמידו המובהק של ר' ישראל סלנטר ע"ה), חתנו עלה לא"י (כמדומני לביקור בארץ), שאלו אותו גדולי ירושלים, גדולי הרבנים כאן: 'תתאר לנו מי זה חמ"ק, תן לנו איזה תיאור ח"י' מ'ווש' שנדע מה הגדלות שלו, שכל הגולה רועשת ממנו, כולם משבחים ומהללים אותו!'. אמר להם: 'אני אספר לכם סיפור משל, ומזה אתם תבינו את גדלותו של חמ"ק. תארו לעצמכם: 'נמר', נמר חי, נכנס כעת ל'בית המדרש' כאן.. אורך 2 וחצי מטר, לא עושה כלום, רק מחייך.. אדם ייתאר לעצמו בחיות איך הוא נראה הנמר הזה, ואיך שהוא 'מפהק'.. ואיך העיניים 'בורקות' ואיך ה'שפם' שלו וה'זנב' שלו מרומם.. וכשהוא שואג איזה 'פחד' ו'חיל' ו'חלחלה' אוהז את האדם. אם יש כזה נמר, ואומרים לאדם (לא פחות ולא יותר): 'קח המשוכות בידך, אתה מתבקש לעלות ולרכב על הנמר, זה התפקיד שלך!'. אדם עולה על 'סוס' מפחד, על 'נמר' על אחת כמה וכמה.. איך הוא יעמוד, באיזה 'כוננות', ברמ"ח איברים ושם"ה גידים שלו, כולם בחיות, רגע אחד הוא לא 'ינמנם', הוא תופס את המושכות ב'חיל' וב'רעדה' וב'מתח', כל הזמן הוא יושב ב'כוננות', יושב ובודק שלא יהיה איזה בעיה. כי זה 'נמר'. זה המשל. והנמשל: זה חמ"ק. כך הוא רכב על היצר שלו. כך הוא השיב לגדולי ירושלים. הוא לא נתן לו ליצר איזה רגעים בשבילו, 'את זה תיקח לעצמך', 'אני עייף היום', 'אני חולה עכשיו', (או: 'אני צריך להיות חולה עכשיו..'). אלא כל הזמן ב'כוננות', לא נותן רגע אחד בלי להתבונן, בלי לבדוק. למה? כי כמו שאמרנו: 'תחילת מפלה תרדמה'. השי"ת יצילנו אמן.

### **הודעה חשובה**

ניתן לקבל חוברות "מגיד דבריו ליעקב"  
של השנה הקודמת, תשע"ט  
לחלוקה חינם  
לפרטים ניתן לפנות למערכת